

Redactor șef MARIN SORESCU

Valeriu CRISTEA

JOS (POST)COMUNISMUL!

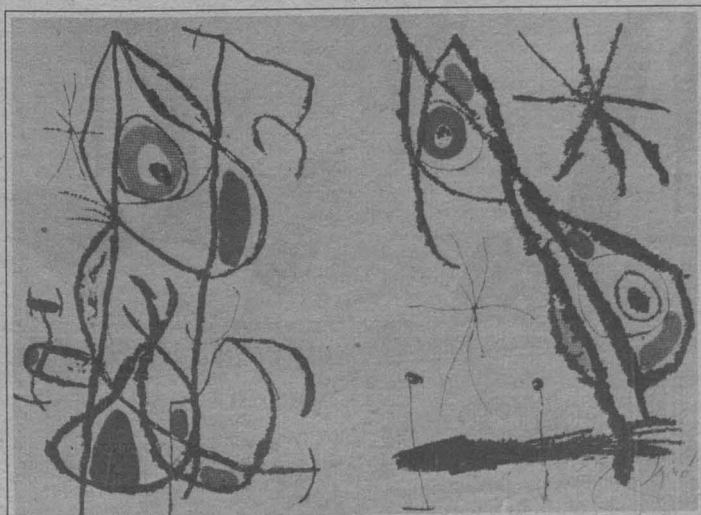
O nouă lozincă, răcnită deocamdată nu pe străzi, în piețe sau la mitinguri, ci launtric, e pe cale să se substituie „Jos comunismului“, universalul defulator de lașități folosit pînă la epuizare după evenimentele din decembrie 1989. Acum, când comunismul, ca să zic așa fizic, e la pământ, când primejdia revenirii lui nu există decât pentru demagogi, când el a redevenit – ca la începuturile sale – o fantomă ce bântuie doar mințile oamenilor cu prea multă imaginație, acest „tatăl nostru“ postrevoluționar sună din ce în ce mai anacronic. Lozincă zilelor noastre este (va fi): „Jos postcomunismului!“ Postcomunismul așa cum îl trăim noi, de aproape trei ani, nu cum l-am visat. Jos postcomunismul nu presupune în nici un fel reabilitarea comunismului. Înăpoi, la ce a fost – pentru nimic în lume! Dar nici mai departe, pe calea pe care mergem acum, parcă nu e bine. Pentru oameni în orice caz, dacă ei mai contează. Se vorbește mult, pe bună dreptate, de realism în politică. Oare n-ar trebui să vorbim și de realism în economie? Realismul în economie înseamnă tocmai nerepetarea vechilor greșii, respingerea dogmelor și a baghetelor, a dirijismului de orice fel, a modelelor și rețetelor obligatorii, a călăuzirii după „învățătura cea mai înaintată“, a experiențelor inedite, pripite, „generos“ plătite cu o nouă

generație (sau cu noi generații) de sacrificiu. Totul e de a realiza cu adevărat o tranziție și nu marce salt (ce se poate dovedi mortal) de la ceva la cu totul altceva. Nu e recomandabil să-ți lipești degetele degerate de o sobă fierbinte. Doare rău. Ca și cum ar fi ținut-o tot într-o distracție, vreme de 75 sau 45 de ani, popoarele Estului par și de acum înainte destinate – una caldă, una rece, să vadă și ele cum este suferințelor. Iarăși suferințele. După ce am fost constrânși să construim socialismul, acum suntem obligați să construim (peste noapte) capitalismul care în alte părți s-a dezvoltat vreme de secole. Comuniștii nu ne-au întreat dacă ne place. Nici frații lor gemeni, anticomuniștii, nu se arată mai curioși: în această privință. Dar cât timp poți să gonești un cal la deal?

Nu mai vrem să fim conduși de infailibili căderii în prăpastie. Altfel am putea crede că reforma a fost gândită – și ne este impusă – ca o capcană. Cu o democrație pentru șmecheri și o economie de piață pentru învârtiți, cu un asemenea postcomunism plin ochi de mentalități totalitare și fanariote (necurmatele pelerinaje prin apus ale unor prezidențiabili ce se pregătesc pentru alegerile de la 27 septembrie într-un chip destul de bizar, de parcă Olanda, să zicem, ar fi o importantă circumscripție electorală), nimic bun nu poate să ne aștepte.

Joan MIRO: Personaje și animale
– Ilustrăm acest număr cu lucrări de Joan MIRO –

Joan MIRO: Curtezanul grotesc

Lech WALESSA: O cale spre libertate

Convorbire cu Birger Munk OLSEN

Proze de Titus POPOVICI

și Petru DUMITRIU

Versuri de Ioanid ROMANESCU

și Radu CĂRNECI

Mai semnează: Eugen Simion, Constantin Ciopraga, Romul Munteanu, Ion Băieșu, Gheorghe Tomozei, Gavril Istrate, George Muntean, Sergiu Nicolaescu, Dumitru Micu, Mircea Popa

REVISTA REVISTELOR

NORMALITATEA LIMBAJULUI ARTISTIC

Fundația Culturală Română dorește, și chiar reușește de seori, să guverneze spațiul cultural-artistic românesc. În afară de strângerea legăturilor cu instituții de același gen din străinătate, de strângerea legăturilor cu emigrația românească, organizarea de întâlniri și mese rotunde, colocvii, forumuri (primul Forum al românilor și al originarilor din România a avut loc în acest an la Neptun), ea se ocupă cu editarea operelor scriitorilor români celor mai valoroși (mai ales cele „nerentabile”) și cu editarea unor reviste de istorie și de cultură de o înaltă ținută intelectuală.

Dintre cele trei reviste de cultură (cea de-a patra „Accent”, va debuta în toamna acestui an), cea mai reprezentativă este revista **ARC**, care, iată, a ajuns la numărul 3. Spre deosebire de „Lettre Internationale” și de „Curierul românesc”, **ARC** și-a găsit o formulă, devenind un adevărat magazin literar.

Conceput de un colectiv restrâns (George Bălăiță, B. Elvin, Nicolae Iliescu și Aurora Fabritius), **ARC** este o revistă sobră, echilibrată, elegantă. Ea se dorește a fi un etalon al vieții noastre culturale. Chiar dacă nu se referă strict la actualitatea imediată, având și o apariție trimestrială, ea activează teme diverse, fie sub forma interviului, fie sub forma anchetei de opinie.

Astfel, numărul pe care îl răsoim pentru dumneavoastră conține ancheta „80 și restul lumii”, unde unele dintre cele mai importante condeie ale acestei generații își spun părerea despre ceea ce înseamnă azi „optzecismul”. Sunt inserate și textele-prezentare ale profesorilor Ov.S. Crohmălniceanu, Nicolae Manolescu și Eugen Simion. „Generația literară '80 (...) a avut un deceniu de repetiții înainte de a intra în scenă”. Ce vor face acum acești „tineri” de 40 de ani, rămâne de văzut.

Rubrica „Geografia cărții” se ocupă de „ce e nou în literatura italiană”. Francesco Gerardi scrie concis despre actualitatea literară din patria lui Dante, alegând cărțile care se află pe primele locuri la hit-parade.

Insemnările memorialistice ale profesorului și criticului literar Ov.S. Crohmălniceanu, adunate sub titlul „Amintiri degizate”, chiar asta și sunt: o încercare de receptare a operei prin scriitorul devenit personaj.

În acest număr este vorba despre G. Călinescu. În numărul precedent profesorul Crohmălniceanu pornea de la „craialăcu” lui Ion Barbu pentru a ajunge la „erosul ridicat la logos”, cum ar fi zis Matei Călinescu. De astă dată, firea bănuitoare a scriitorului, deghizarea, disimularea, aruncă o altă lumină asupra romanelor călinesceni.

O rubrică deosebit de interesantă este cea intitulată „Dosarele secolului”, centrată pe activitatea unui scriitor considerat important pentru această perioadă în care trăim. Czeslaw Milosz susține pe de-a-ntregul această alegere. După ce Olga Zaicik dă câteva repere bibliografice și Nicolae Mares traduce poemul „Ars poetica”, sunt tâlmăcite câteva pasaje din „Gândirea captivă”, una dintre cele mai reprezentative cărți de proză analitică a scriitorului. Urmează un fragment din romanul „Valea Issei” și o conovorbie cu Adam Michnik, presărate cu inserturi din Witold Gombrowicz și Selma Lagerlöf.

Publicația adună, în cadrul bogatei rubrici „Biblioteca”, semnături de prim ordin ce se conectează la realitatea româ-

nească de azi, sau care, pur și simplu, reprezintă și sunt pe cale de a reprezenta momente de referință în istoria literaturii universale. Ideea (chiar și mica prezentare ce însoțește textul) vine aici de la „Lire”. Dar pentru o țară cu o producție editorială a cărei calitate se află mult și sub posibilități și sub nivelul Franței lui Bernard Pivot, selecția devine deosebit de riguroasă. Astfel, sunt prezentați scriitorii unui și unul: Emil Cioran, Yukio Mishima, Jean Cocteau, Milorad Pavic, Thomas Pynchon, Patricia Highsmith, Marguerite Duras, precum și Sorin Preda (cu cinci foarte scurte proze grupate sub titlul „Povestiri cu taxă inversă”) și Ileana Mălăncioiu.

Rubrica de „Versuri” este susținută de Traian T. Coșovei (cu patru poeme remarcabile) și de Monica Săvulescu, scriitoare rezidentă în Olanda.

Mai rețin atenția un eseu al lui Aleksandr Zinoviev („Despre Stalin și stalinism”) prezentat de Sorin Vieru, un eseu al lui Dan Culcer („Exilul, o manifestare a instinctului moral”), o prezentare a Festivalului de teatru de la Edinburgh datorată lui Alex. Leo Șerban („Edinburgh-ul circumstanțial”) și un soi de recenzie semnată de Mariana Șora („Partea de adevăr a ficțiunii”).

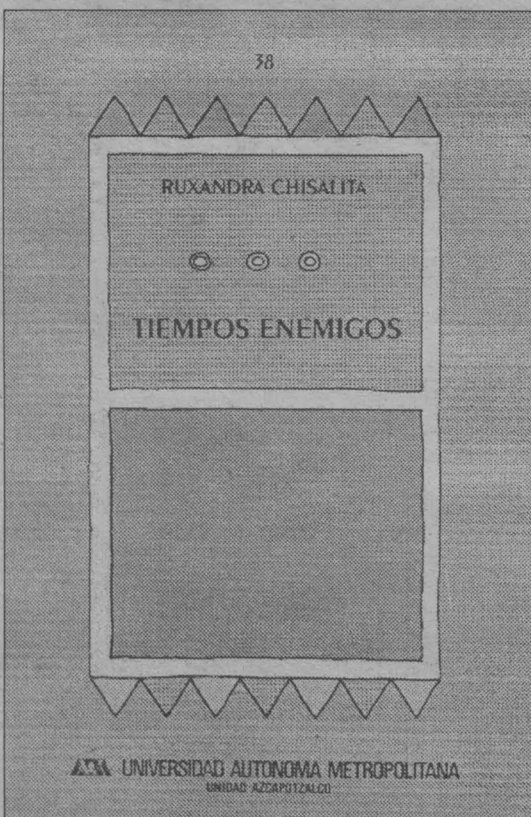
Rubrica de „lecturi” este susținută de doi critici literari în plină afirmare – Mircea Vasilescu și Petre Răileanu –, alături de bătrânul Z.Ornea. Foarte bună rubrica „Ieri /1932” și, culmea, de tot actuală. Parcă ar fi fost ieri!

Redactorul șef al revistei, prozatorul George Bălăiță, își continuă însemnările de scriitor cu luciditate, cu bun simț și cu bun gust. „Rondul de noapte” este o adevărată bijuterie, una dintre cele mai bune rubrici ale revistei.

În primele pagini, chiar înaintea prezentării sumarulului, „Autoportret '92” grupează câțiva autori ce se privesc în oglindă: Fănuș Neagu, Mircea Horia Simionescu, Radu Tudoran, Alexandru George și Horia Bernea. Fiecare în stilul său, unii luându-se în serios, alții ironizându-se pe sine și luând peste picior chiar și inițiativa redacției. Excelente autoportretele lui Fănuș Neagu și Horia Bernea!

Numărul 3 al revistei **ARC** prezintă, prin acuitatea observației strecurată în articolele de publicistică, prin rigorigoarea selecției, prin calitatea traducerilor și a comentariilor, prin eleganța discursului și a graficii o adevărată revistă de cultură. Așteptăm cu deosebit interes aparițiile viitoare.

PREZENȚE ROMÂNEȘTI

RECUPERAREA CLASICILOR

Din *Cultura*, nr. 1 (3), 1992, Pitești, semnalăm studiul amplu al lui Constantin Bălăceanu-Stolnici, intitulat „Aspecte heraldice în Biblia lui Șerban Cantacuzino (1688)” și unele informații inedite prezentate de dr. Vasile Novac, de la Arhivele Statului Pitești, despre neamul Brătienilor, date cărora li se adaugă, tot ca text înedit, scrisoarea diplomatului american W. S. Culbertson trimisă Casei Albe. Acesta, într-o depeșă secretă, având ca subiect situația politică a anului 1927 în țară, spune despre Ion I. C. Brătianu că a fost „cel mai distins și puternic bărbat din România”. Publicația se înscrie în rândul celor regionale și definește, în acest sens, profile ale unor oameni de cultură piteșteni, cum ar fi pictorii Radu Costin Petrescu și Emil Ivănescu. Un text din opera literară a lui Nichifor Crainic, tipărit în numărul recent apărut, demonstrează că recuperarea clasicilor e preferată literaturii contemporane, aflată într-o fază de „fluiditate” incontrolabil artistic și estetic.

DIAC TOMNATIC
ȘI ALUMN

Difuzorii particulari din Capitală și provincie, care doresc să distribuie revista *Literatorul*, sunt rugați să la legătura cu redacția la telefonul (90) 17. 10.23.

De asemenea, cititorii care vor să se aboneze la *Literatorul* și întâmplin greutăți la oficiile postale (așa cum suntem informați) se pot abona prin redacție, expedind pe adresa noastră (din caseta redacțională) echivalentul sumelor, după cum urmează: 180 lei pentru trei luni, 360 lei (șase luni) și 720 lei pentru un an. Rugăm ca scrisorile (cu confirmare de primire) sau mandatele postale să fie scrise citeț.

Literatorul

Pentru o promptă reflectare a fenomenului literar contemporan, rugăm editurile și autorii să ne înlesnească accesul la noile apariții, prin trimiterea la redacție a unor exemplare de semnă. Aceeași rugăminte, confrăților noștri de la revistele de cultură.

Redacția

Literatorul

Săptămâna de literatură și artă editată de
**MINISTERUL
CULTURII**

Anul II, nr. 36(53)/1992

Comitetul director:
**VALERIU CRISTEA
FĂNUȘ NEAGU
EUGEN SIMION
MARIN SORESCU**

Colectivul redacțional:
**Lucian Chișu
(redactor șef adjunct),
Nicolae Diaconu,
Andrei Grigori,
Dumitru Nicu,
Valerian Sava,
Marin Stoian
(secretar general
de redacție)**

Adresa redacției:
**București, Piața Presei
Libere nr. 1,
cod 71341,
tel. 17.10.23; 17.60.10,
int. 2243, 2248,
cașuța poștală 33-20.**

Administrația:
**Direcția Pentru Presă,
Publicitate și
Tipărituri, Piața
Presei Libere nr. 1,
sector 1, București**

Anunțăm cititorii
noștri că
abonamentele la
revista
"LITERATORUL" se
fac la oficiile postale,
factorii poștali și
difuzorii voluntari din
intreprinderi și
instituții

Cititorii din
străinătate se pot
abona prin RODIPET
S.A. – PO BOX 33-57;
telex: 11995 sau
11034;
telefax: (40)-0-185673
București – Piața
Presei Libere nr. 1,
România

Publicația este înscrisă
în Catalogul de presă
Rodipet la poziția 43.
ISSN 1120-5583

Tehnoredacție
computerizată

JORDAN
© JORDAN

Florentina
Neagu
Tiparul executat la
TIPOREX
București

Moartea unei republici roșii

Titlul romanului lui Felix Aderca, *Moartea unei republici roșii*, apărut în 1924, se poate ușor împrumuta unui alt volum¹⁾ apărut recent la Oradea, în editura Cogito, sub titlul *Agonia* și semnat de Liviu Borcea. Este vorba de reconstituirea unei perioade deosebit de ingrate și de puțin cunoscută din istoria părților de vest ale țării, care timp de o lună, între 22 martie - 19 aprilie 1919, au intrat în componența republicii bolșevice proclamate de Bela Kun la Budapesta. Care sunt inovațiile acestei administrații și modul în care ea anticipa măsurii și moduri de comportament ale regimului socialist instaurat după 1944 în țara noastră se pot urmări cu legitimitate curiozitate de către oricine, mai ales că noaptea toate pisicile sunt negre și, deci, și cele două regimuri se aseamănă între ele ca picăturile de apă.

Dar să vedem mai pe îndelete care este materia acestei cărți. Un oraș de graniță, Oradea, își trăiește la sfârșitul primului război mondial istoria sa. Oameni de naționalități diferite, români, maghiari, evrei, germani întâmpină zorii noii lumi în mod diferit. Ca și acum, atunci s-a produs o revoluție, o mutație, o schimbare esențială în viața lor: trecerea de la stăpânirea austro-ungară la regatul român, prin înfăptuirea Marii Uniri. Nu înainte însă de a fi traversat un imens deșert, cel al revoluției bolșevice maghiare din 1919, care a introdus pentru o lună și la Oradea „teroaarea roșie”. Ce a însemnat războiul pentru locuitorii Oradei și ai Bihorului, ce reprezintă pentru ei noua autoritate introdusă cu puterea armelor, cum e așteptată sosirea salvatoare a armatei române sunt tot atâtea aspecte, trăiri, frământări pe care populația orașului le trăiește conștient sau inconștient, dorit sau nedorit, antrenat sau pasiv. Prin fața ochilor noștri se derulează fapte și întâmplări, știri și comentarii de ziar, într-o formulă care i s-a părut autorului cea mai potrivită pentru reconstituirea reală, obiectivă a unui timp istoric și a protagoniștilor lui. Modalitatea e aceea a unui fals jurnal, compus și recompus din așezarea cap la cap, cu comentariul adecvat, redus la minimum necesar, a știrilor și a evenimentelor publicate în răstimpul amintit de presa română și maghiară din localitate, fapt ce ne dă impresia de *viață trăită* nemijlocit, de reportaj de război, transcris și notat febril în chiar miezul evenimentelor. Carte de reconstituire și de atmosferă, *Agonia* este jurnalul mozaic al abstrășiilor unei lumi și al nașterii alteia.

Liviu Borcea nu este literat, el este istoric, dar relatarea pe care o conține atinge uneori forma unei literaturizări necesare, în câmpul căreia fapte, oameni și întâmplări capătă vârtejul (vertijul), gălgăiala, precipitarea, fastul sau lentoarea mersului

aglutinant al unei narațiuni, neeliminând din traiecul narativ nici fapte și trăiri senzaționale, (sau care pot deveni senzaționale) într-o lume a schimbărilor și transformărilor aduse de război, de foamete, ruină, măcinare interetică, ură, silnicie, inegalitate. Agonia lentă sau precipitată a unui imperiu și a structurilor sale de putere, amestecate mereu cu tragedia colectivă sau individuală a oamenilor, ce trăiesc irepresibil dorul de schimbare, de transformare, de altă lume, este resimțită la fiecare pas de toate personajele care circulă în paginile cărții. E, mai ales, acea năzuință profundă și ardentă a populației române, de a se vedea în sfârșit acasă la ea, repusă în drepturi și redată definitiv locului și rolului pe care de jure et de facto îl juca în această țară.

Deși perioada de timp evocată de autor este relativ scurtă, 1 ianuarie - 20 aprilie 1919, sfârșindu-se cu ajunul zilei de Paști (când trupele române conduse de generalul Moșoiu își fac intrarea în oraș, chemate și aclamate de întreaga populație, chiar și de cea maghiară care a trimis mesageri la general spre a o ruga să intervină, deoarece armata bolșevică de ocupație adusese orașul într-o totală stare de ruină și haos), cartea are suficientă respirație pentru a o menține pe linia unui interes general. Perioada de așteptare, de înfruntare și confruntare armată și propagandistică, ce a urmat stabilirii celor două oștri, române și maghiare, pe linia de demarcație Ciucea - Zalău, cu supravegherea reciprocă și alaiul de dezinformări aferent, cu spaima trăinț în fiecare zi de municipalitatea orașului că trupele române vor apărea pe neașteptate la porți, cu greutatea aprovizionării și menținerii orașului în stare de funcționare, cu sarabanda hotărârilor și comunicatelor ce se bat cap în cap, cu numeroasele vizite de mediere și observare ale misiunilor engleze și franceze, cu realul pericol al bolșevismului rusesc, care voia să sprijine militar republica lui Bela Kun, se pretează deosebit de bine unei atari analize. În centrul evenimentelor rămâne însă populația majoritar românească a Bihorului, supusă la grele suferințe din partea ocupaștilor, ale căror misiuni represive se transformă într-o stare de teroare continuă, prin jafuri, tâlhării, abuzuri, violuri, samavolnicii, incendieri de sate. Se evocă măcelul din satul Sighiștel, asasinarea bestială a fruntașilor români de la Beiuș, Ciordaș și Bolcaș, numeroasele schingiurii și atrocități. Dar mai interesante ca toate sunt măsurile luate de conducerea bolșevică de la Oradea sub conducerea comunistului Bela Kátz, în care întâlnim veritabile anticipări ceaușiste, precum interzicerea predării religiei în școli, desființarea mănăstirilor și a schiturilor de călugărițe, predarea bijuteriilor, căsătoria fără verighete, alimentația

rațională („De la Budapesta se comunică pentru toată țara că, în perioada 27 martie - 2 aprilie, va fi săptămână fără carne”), interzicerea vopsirii ouălelor de Paști, socializarea magazinelor, înființarea școlilor de agitarii, desființarea Academiei Maghiare, ca „ultima citadelă întunecată a reacțiunii”, înființarea tribunalelor revoluționare, stăpîrea burgheziei și instaurarea dicitaturii proletariatului, lichidarea dușmanului de clasă etc. Modul în care au fost aplicate aceste sloganuri la Oradea rămâne o pagină neagră în istoria acestui oraș, care ne amintește întrutotul de teroarea ceaușistă de mai târziu. Chiar și numai pentru acest lucru, cartea lui Liviu Borcea merită a fi citită.

Mircea POPA

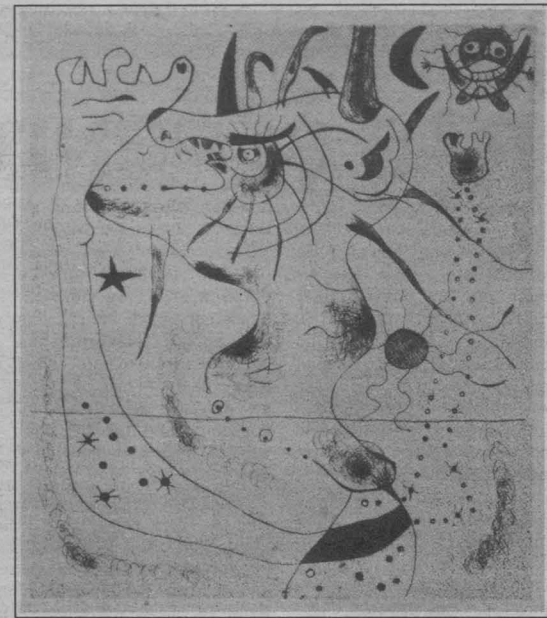
¹⁾ Liviu Borcea, *Agonia*, Editura Cogito, Oradea, 1992

LEVITAȚIE IZBITĂ

Emilian Galaicu-Păun este un poet din Moldova de peste Prut. Dat la cules în decembrie 1990, scris, probabil (cel puțin în parte: unele datări de poeme o atestă), cu câțiva ani mai devreme și apărut înainte de ziua mareată a proclamării independenței republicii, de la sfârșitul lui august, volumul său despre care vom vorbi¹⁾ e unul compus în vremea opresiunii politice dar și culturale a vechiului imperiu, împrejurare despre care gălăscu nu numai versurile pe care le cuprinde, ci și detaliile deloc neînsemnate de prin notițele explicative (unele în rusă) și casetele tehnice (unde găsim azi dispărută sigla „R.S.S.” pusă înaintea numelui Moldovei și codurile cifrate, administrativ-biografice, sovietice, care alinau, ca într-un fișier de poliție secretă, nu mai puțin de 23 de cifre și două litere, în timp ce, de pildă, clasificarea ISBN se mulțumește cu zece cifre doar!). Un volum, deci, scris în condițiile adverse ale stăpânirii străine, un volum al afirmării emancipării culturale și întoarcerii la matcă a spiritualității române dintr-un spațiu atâtă vreme oprit. Și, în același timp, un volum care vine să se așeze cu cinste în contextul peisajului cultural românesc văzut în ansamblu, înfățișând o poezie modernă, actuală, viguroasă, ce contrazice orice prejudecăți, vor fi putut fi vehiculate uneori despre un pretins provincialism sau decalaj istoric al oamenilor de litere basarabeni. Cartea e însoțită, pe una din ultimele-i file, de propria-i fișă bibliografică (probabil, tot una din reminiscentele mamutului administrativ „unional”, care, însă, în acest caz, mai mult amuză decât deranjează), incluzând o prezentare geografică: „Cartea e alcătuită din câteva cicluri: «Levițiaji», «Pomelnic». «De unde venim, cine suntem? Încotro mergem?», în care autorul încearcă să reinterpreteze la modul artistic noțiunile de istorie a neamului, de ideal, ș.a.m.d. Stilul specific al notițelor bibliografice, inevitabil simplificator și pedestru, sărăcește, evident, în chip dezastruos, tabloul complex al noimelor interesantului volum de poezie despre care e vorba.

O poezie adevărată, căci neparafrazabilă, ireductibilă la neparafrazabilă, deosebită la nesfârșire narativă, ce nu poate fi percepută adecvat decât prin lectură directă.

Poetul se individualizează

Jean MIRO: Trezirea Gigantului

printr-o serie de procedee predilecte, prin patrimoniul spiritual-afectiv (colectiv și personal) pe care-l exprimă și, ca particularizări definite ale aceluiași patrimoniului, printr-un număr de teme recurent ilustrate. Greu separabile la experiența înfiorată a primei lecturi, cele trei niveluri de individualizare sus-amintite sunt, totuși, dissociabile prin demers analitic, și le vom semnala ca pe jaloane posibile - firește, amendabile! - ale apropierei de poet.

Dintre procedeele predilecte impresionează în primul rând o propensiune către modul ludic, temperată permanent de o asumare a gravității. Sonorități neașteptate, jocuri de cuvinte (mereu revelatoare), jocuri tipografice de punere în pagină, rupei și dislocări de cuvinte, descompuneri de vocabule guvernate de o năzuință etimologică - arbitrară, lingvistic vorbind, dar convingătoare artistic, poetic - cultivarea metaforei ai căror termeni corelați (în, respectiv, de universul corporal și de cel cosmic, un ton deseori aspru, zgrunțuros, „dreilit”, alături de vaticinație biblică, nu exclud totuși o înclinație către o prozodie mai „tradițională”, către enunțarea fluentă, meliflăuă chiar. Recursul la arsenalul folcloric e prezent cu discreție, dar cu constanță, uneori în formula influențelor, alături căr se poate de manifest: „99 de guri, noi ne ducem pe drum pe marginea/ drumului pe cale pe cărare/ tot ca să mursecăm și să mursecăm/ 99 de viței de la 99 de vaci sterpe/ 99 de porci de la 99 de pușculițe cărora oi-i a făta/ 99 de puli de la 99 de ouă roșii” etc. („Descântec de ducă”).

Procedeele și modalitățile genezei versurilor decurg din sau sunt intim corelate cu patrimoniul căruia îi dă glas poetul: patrimoniul simbolistic și al simțirii creștine, în primul rând, strâns asociat cu cel al pătimirii aduse de aspirarea națională, trăite, ambele, prin asumare individuală și vibrație acută, și nicidecum convențional ilustrate prin vehicularea unui inventar decorativ. La acest filon al tradiției - simțit însă cu maximă actualitate - se adaugă cel al unei exaltări a sexualității, o sexualitate carnal-senzorială, într-o primă instanță, dar, în același timp, „biblică”, sacrală, investită, de fapt, cu menirea de a semnifica o

cunoaștere profundă a conținutului, de a călăuzi raportarea la lume. Nu-i sunt străine poetului nici viziunile „geopolitice” sau meditațiile istorice. „Temele” particulare ale poemelor sunt, evident, subsumate acestui patrimoniului. Problematice națională, politică, spirituală, morală e mereu prezentă, cu referire uneori transparentă - dar nicidecum vulgar-illustrativă - la evenimentele recente (Decembrie '89 ș.a.). Foste „mari teme ale socialismului”, entuziast glorificate cândva - uneori sincer și legitim, fără îndoială, alături din conformism conjunctural - de poezi, atât în „Țara Sovietelor”, cât și dincoace de Prut - electricificarea sub zodia „lămpii lui Ilici”, urbanizarea galopantă și răsturnătoare de valori, metroul, marele oraș (care, în cazul în speță, e metropola „unională”, imperială, ițindu-se din ea „turnul Ostankino ca un turțur de fier”), „locomotivele istoriei” - sunt reluate în răspăr - ca semn ale unui univers ostil, pustitior, perceput printr-o înfruntare dură ce pune în lumină valori fundamentale ale sufletului.

Dincolo însă de orice „anecdotică” - cu totul relativă, de altfel, căci măiestrit ridicată la modul generalizării poetice - demersul lui Emilian Galaicu-Păun e cel cât se poate de clar exprimat în titlul volumului: *Levițiaji deasupra hăului*. Deasupra hăului primordial, dar și deasupra oricărui hău, actual, tranzitoriu sau etern. Levițiaji săvârșite prin poezie, prin iubire. Și, dacă, din dorința de a sistematiza oarecum didactic țesătura de sensuri a volumului, am putea spune că patrimoniului național, folcloric, creștin-biblic îi corespund mai ales piesele ciclului *Pomelnic*, iar celui erotic, existențial și propriu-zis poetic (lingvistic, metaforic, prozodic) - cele intitulate *Levițiaji*, va trebui să precizăm de îndată că toate semnificațiile - precum poemele ciclurilor în corpul volumului - sunt întregite în caierul unic al năzuinței esențiale a poetului: levițiaji deasupra hăului. Levițiaji izbită.

Nicolae BĂRNA

¹⁾ Emilian Galaicu-Păun, *Levițiaji deasupra hăului*, Ed. Hyperion, Chișinău, 1991

Constantin CIOPRAGA

CARNAVALESC ȘI TRISTEȚE:

CONSTANT TONEGARU (II)

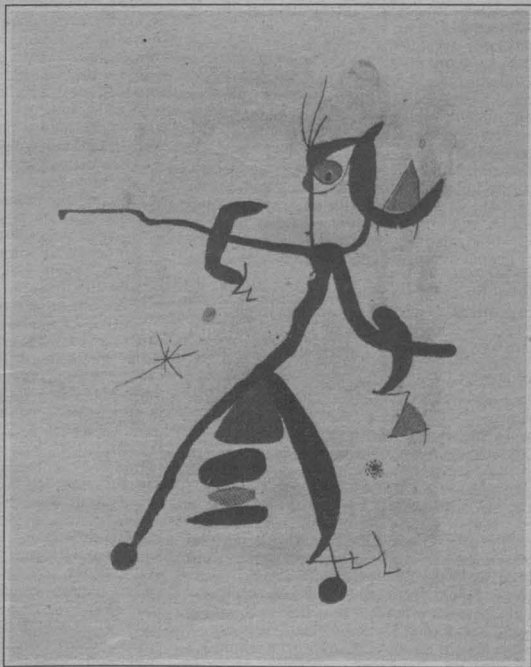
Poate fi oare asociat Constant Tonegaru boemei romantice? Practic, boema presupune o anumită ostentație, dacă nu extravagantă, plus sociabilitate și proiecte de cafelea, adesea sub incidența pauperității, ca în populația frescă a lui Henri Murger. A duce o existență miserabilă de fantast ironic, refractar convențiilor, abandonând casele liceale, pentru a se instrui pe apucate, prin lecturi libere, acestea, în cazul lui Tonegaru, divulgă un caracter incomod; nu mai puțin însă, el e un proscris, un urgisit tipic, în implacabil conflict cu un părinte intransigent, superposiv, care, implicat într-o afaceri pasională încheiată cu gloante, își va repudia familia. Structura lui Constantin Tonegaru-tatăl, diplomat al Institutului tehnico-nautic „Amerigo Vespucci” de la Livorno, căpitan de cursă lungă – autor de lucrări de drept maritim internațional, al unui „Jurnal de bord” (1905) și al unei antologii, *Poezia mării* (1913), el însuși versificator –, e similară cu cea a părintelui lui, Anton Holban, ofițer și acela, voluntar, obstinat, impulsiv la extrem. Apariția în 1945 a *Plantațiilor* lui Constant Tonegaru („Premiul pentru debut acordat scriitorilor tineri de Editura Fundațiilor”) confirmă, o dată mai mult, observația goetheană despre suportul defensiv, mântuitor chiar, al poeziei, față cu tragicul. Îl vedem o dată, adresându-se unei fluide Hilda, „amăgitoare de fluturi”, însă el singur mistifică sistematic: „Trufașo, ucigașo, ascultă o poveste de jos – / dar fiecare maistru de cuvinte / minte, / eu mint însă cel mai frumos” (*Hilda sau poveste de noapte*). Năpădit de încercări, damnat, tronează în felul lui Geo Dumitrescu, al lui Ion Caraion și Dimitrie Stelaru, autorul *Plantațiilor* avea să coboare repetat în Infern, nu pentru penitență, ci pentru a estima ceea ce în om e divin. L-a obsedat o vreme Bacovia, de unde retrograsa în eul anxios; iată apoi *Flămânzii* din „mahalalele ducând spre barieră” ori *Maidanele galbene*, populate cu vagabonzi, locuri în care copiii se amuză, „încedând pisci în bălțile reci”; nu lipsesc nebunii: „un dric, al dracului de murdar”, transportat spre „balamuc” pe cei ieșiți din minti.

De ce *Plantații*? Ce vrea să spună *Plantația de cule* – titlul celui mai amplu poem?! Aluzii vitriolante despre a doua conflagrație mondială, mulțimi sumbre, chipuri de lignit și soldați de plumb, orizonturi calcinate, inclusiv *cule* fixând pe pari sărmă ghimpată, acestea nu sunt „plantații”, ci *implantări* într-o conștiință dezolată – în fapt patetică –, în eul vizând o lume re-așezată, re-ordonată existențial, izbăvită de aluviuni noroioase, dar refuzându-se înfăptuirii. Poate în *Lună* sunt republici sincere fiindcă acolo trăiesc morții! – pretext de *Alegorie generală* vorbind de penitenți meteorici, de arlechini, migratori din constelații...” Însă Tonegaru nu e un astral. Montajele lui, mereu încordate, se desfășoară de regulă la nivel terestru repetitiv, nepoderent în benzi orizontale, cu largi deschideri de spectacol neptunic, cu exaltări de inchipuit amiral, fără flotă; suspinător și răscuit spre sine, marcat de reprezentări tulburi și neconținut în căutarea unui punct de sprijin, harul echilibrului nu atinge niciodată, drept care oamenii, în *Grădina publică*, îl tin de rău; „Uite, asta e Tonegaru, poet decadent/ scrie despre fantome, constelații și alte drăcii/ fără a se ști că la limba română a rămas repetent...” Limbajului familiar, direct, colocvial, îl fac pendant referințe livresc în exces, nenumărate adnotări geografice și istorice, trimiteri neașteptate la felurite științe; fantome în *vibrato*, matrozi în speluncă, prințese spectrale cu „săni verzi”, ființe

zanelor epifaul meu pe foreste: „Sunt condotierul Tonegaru fără spadă; mi-am tocit-o ascuțindu-mi ultimul creion să scriu cum am dat în poezie cu o grenadă...”

Trăvestirea unor realități contemporane, ca în *Document* – simulând că evocă Revoluția Franceză, dar vizând în fapt al doilea război mondial – e procedeul curent: „Sunt Peter Schlemihl Altelf/ și întreb respectuos, prescurtat, cu onor/ pe planetă tirania mai trimete oamenii la abator?” (Împreună cu altele, în epocă poemul a fost interzis). Cavaler al ordinului „Lancea lui Don Quijote”, același Schlemihl, personaj chamișian, adresează chemări înalte cetățenilor planetei. Apelul la tot felul de măști nu cunoaște limite. La țărmul Balticeii, peregrin sumbru cântând pentru Clara, îl întâlnim deodată în alt ev, paită cu „țâpi de carton și baston”, „singurul de la 1200 printre roboți și caii-putere”; altă dată în tramvai, aflând din gazeta știri despre „bătălia din Ucraina”, își amintește de întâmplări de „pe la o mieșasesuteșceva...” Combinațiile, permutările, metamorfozele presupun tot felul de surprize, de unde uneori surășul bonom, punctând un dataliu, semnaland un contrasens; astfel, „funcționarul cum se cade” din *Plaoia* a fost cândva „hatmanul Mazeppa”. Constantă la poetul familial din *Debemur morti*, căruia, după carnaval, luna îi pune pe obraz „o mască de ghips”, e seducătoarea, neconținută mișcare în exotic, limbajul care-l prinde fiind cel al unui mitoman ironic. Sub aparenta laudă de sine, bineînțeles, colcăie sarcasmul. „Undeva în China meridională”, unde „aduceam civilizația blindată în camioane Ford”, cineva a spintecat cu baioneta un „om galben”... Câte o notație înșelător echivocă, pretext de *Moment solemn*, dramatizează: „Pe cuvânt de cinstite poetul Constant Tonegaru a văzut Moartea/ plutind deasupra plantațiilor destrunzite de cea...” O mulțară, cândva iubită la Brăila (*Femeia calenii*), se proiectează pe ecranul confuz al portului, în „lumini de fanare”, cadru în care „roii descărcău un vapor cu lignit”. Multe poeme sunt, în fond, scurte reverii, marginalii ocazionale, pseudo-completări la un atlas geografic; cot la cot cu *Fantoma lui Oswald*, bunăoară „un biet arlechin (...), arhivar din Sundsvall”, călătorește imaginar de pe Colorado până pe „cheul din Bahía”... Arlechinul e, firește, Tonegaru.

Noaptea caligrafiază curte-

Joan MIRO: Constelație III

Convorbire
cu Birger Munk Olsen

Eugen Simion: *Domnule Olsen, sunteți președintele grupului umanist al Academiei Regale Daneze și vicepreședintele Academiei. Cititorilor noștri le-ar plăcea să vă cunoască câte ceva cu privire la organizarea acestui grup și proiectele lui în cercetare.*

B. M. Olsen: Academia Regală din Danemarca, care va sărbători a 250-a aniversare a sa anul acesta, este formată din două grupuri: grupul științific și cel umanist. Academia nu dispune de un institut propriu de cercetări deoarece socotește că în universități cercetarea este mai bine plasată. În schimb, ea participă activ la cooperarea internațională, mai cu seamă în domeniul științelor umaniste în cadrul Uniunii Academice Internaționale și a Fundației Europene Științifice.

Academia nu primește decât subvenții modeste din partea statului și a Consiliilor de Cercetare și totdeauna cu scopuri precise, fiind finanțată considerabil de Fundația Carlsberg, cu care întreține relații privilegiate. Independența economică a Academiei îi este indispensabilă ca să poată să-și realizeze sarcina sa fundamentală: să fie conștiința sau mai degrabă conștiința acută a cercetării. Ea trebuie să urmărească îndeaproape dezbaterile publice și inițiativele autorităților ca să se pronunțe, la momentul oportun, cu înțelegere și autoritate și prestigiu. Din ce în ce mai mult, are misiunea de a apăra cercetarea de bază, cercetarea fundamentală care riscă prea ușor de a fi neglijată în avantajul cercetării aplicate, mai favorizată de guvern. Interdisciplinaritatea este un alt domeniu în care Academiiile au un rol important de jucat. În timp ce universitățile și Consiliile de Cercetare sunt în mod general împărțite în facultăți sau secții mai mult sau mai puțin compartimentate, Academiiile sunt adesea singurele capabile să reunească diferite domenii ale cercetării, singurele în care se ating cu regularitate domeniul științific cu cel umanist. În Danemarca, am păstrat chiar vechea tradiție care vrea ca în fiecare seară să bisăptămânal să fie făcute o comunicare științifică și una umanistă totodată. Chiar dacă umanistii urmăresc cu greu unele expunerile științifice, o asemenea practică deschide orizonturi noi și lasă să se întredacă și științele exacte și cele umaniste se întâlnesc în multe puncte.

E.S. – *Vă ocupați de literaturile medievale. Ați putea să ne spuneți câteva cuvinte despre studiile dvs. în acest domeniu și despre studiile medievale în general?*

B.M.O. – Mă ocup mai ales de rolul literaturii clasice în cultura medievală. Într-adevăr, aproape toate domeniile Evului Mediu sunt puternic impregnate de spiritul anticității: limbajul, stilul, versificația, temele literare, filosofia, artele, tehnica, medicina etc. Chiar și teologia a suferit influența culturii antice în multe privințe. Am fost preocupat mai întâi de receptarea literaturii clasice studiind manuscrisele păstrate, bibliotecile și măturile explicite. Rezultatele acestor cercetări au fost publicate în lucrarea mea *Studii autorilor clasici latini din sec. XI și XII*, tipărită la Paris, în 4 volume, din 1982 până în 1989. Într-o carte care tocmai a fost publicată la Florența, *I classici nel canone scolastico altomedievale*, am încercat să determin, plecând de la toate sursele posibile, care erau operele literare latine care se studiau în școli din sec. IX până în sec. XII. Cu siguranță aceste opere explicate detaliat în clasă și adesea învățate mai mult sau mai puțin pe dinafară, au exercitat cea mai mare influență asupra literaturii medievale. Interesul pentru acest aspect al Evului Mediu crește din ce în ce și Fundația Europeană Științifică tocmai a lansat la Strasbourg un important *network* internațional despre tradiția clasică a Evului Mediu și a Renașterii, al cărui președinte sunt. Studiile științifice se înmulțesc într-o asemenea măsură încât bibliografia anuală *Medioevo latino*, care apare la Florența din 1980, înregistrează în

fiecare volum mai multe mii de articole și monografii numai pentru Evul Mediu latin. Operele de vulgarizare și traduceri de texte medievale se vând bine, adesea sub forma cărții de buzunar, și deseori expoziții despre Evul Mediu atrag mulțimi, care admiră, de exemplu, frumoasele manuscrise cu miniaturi și obiectele de artă. Succesul Evului Mediu este cu siguranță datorat nu numai înalței calității artistice, arhitecturale și literare a întregului ce ne-a parvenit, ci și faptului că a contribuit într-o mare măsură la formarea lumii moderne.

E.S. – *În calitate de om de literă, vă interesați fără îndoială și de literatura contemporană. Cum vedeți astăzi literatura europeană? Se vorbește mult de o criză profundă. Acum zece ani, Barthes socotea că după război mitul marelui scriitor ar fi dispărut din orizontul cultural și ar fi fost înlocuit, în schimb, cu mitul profesorului de literatură... Este, oare, adevărat?*

B.M.O. – Într-adevăr, literatura actuală pare să fie lipsită de strălucire și relief; marile nume au dispărut aproape, și este dificil să discerni văzurile printre operele tinerei generații. Este poate semnificativ și faptul că Premiul Nobel pentru literatură a fost decernat, mulți ani la rând, autorilor ne-europeni. Cuvântul lui Roland Barthes era cu siguranță adevărat acum aproape un deceniu, dar Barthes a murit în 1980 și de atunci, mai ales după falimentul teoriilor marxiste, critica literară universitară pare să fie și ea în criză. Se continuă exploatarea ideilor din anii '60 și '70, uneori cu rezultate bune, și poate deconstructivismul se arată cel mai productiv astăzi.

E.S. – *Cititorii români știu puține lucruri despre literatura daneză contemporană. Care sunt fenomenele importante apărute după cel de al doilea război mondial?*

B.M.O. – De la război, literatura daneză a fost destul de bogată pentru o țară de cinci milioane de locuitori, aproape toate genurile și mișcările literare au fost cultivate și reprezentate. Dar așa cum este și cazul literaturii europene în general, literatura daneză contemporană oferă puține nume mari. Scriitorul cel mai cunoscut în străinătate este cu siguranță Karen Blixen (moartă în 1962), drept operele sale cele mai importante datează dinaintea războiului. Ea este foarte populară acum: mai mult decât cărțile sale, ca *Le Festin de Babette*, au fost transpuse pe ecran cu succes și un număr de biografii, alături de studii importante, despre ea au apărut chiar și în Statele Unite. Mai pot fi menționați Villa Sorensen, care este un autor filosofic foarte original și Henrik Stongerup, ale cărui romane biografice au cunoscut un mare succes în străinătate, Klaus Ribjerg este un autor foarte productiv, prea productiv după părerea multora, dar el descrie bine mentalitatea tipică daneză.

E.S. – *Cum se vede de la Copenhaga cultura română?*

B.M.O. – S-a urmărit în Danemarca, cu mult interes și multă simpatie, evoluția României în ultimii ani. Cultura română rămâne totuși încă destul de puțin cunoscută. Există un învățământ în limba română la Institutul de Filologie Română de la Universitatea din Copenhaga și avem acum bune dicționare româno-daneze și danezo-române; unele opere literare românești au fost traduse în daneză și sunt cunoscute mai ales Cantemir, Eminescu și Iorga, prin antologiile și istoriile literare. În ceea ce privește muzica, este bine cunoscut George Enescu, ale cărui compoziții sunt cântate uneori la radio sau la concert. Sunt convins, totuși, că o dată cu intensificarea raporturilor dintre România și Danemarca, vom asista la o resuscitare a interesului pentru cultura română.

CHEI HASDEENE

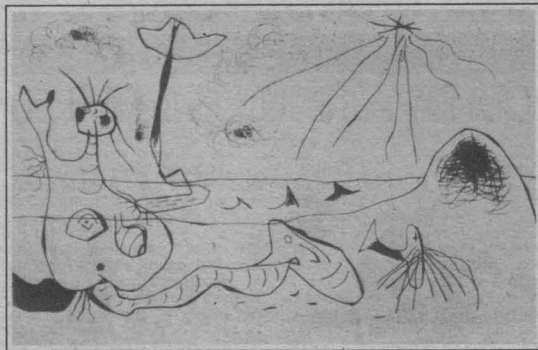
La 25 august se împlinesc 95 de ani de la trecerea în nemurire a „Magului de la Câmpina”, Bogdan Petriceicu Hasdeu. Având în fața și cea mai recentă și mai solidă biografie a savantului, *Romanul vieții lui B.P. Hasdeu* de I. Oprișan, 1990, 646 p., s încercăm să rezumăm, încă o dată, dimensiunile acestei personalități ieșite din comun, cu accent pe manifestările sale literare. În primul rând, e ceea ce G. Călinescu numește un „temperament complex”, în sensul că el „unește sublimul și mistificarea”. Dar încă mai de mult, o altă personalitate „tumultoasă” n. lorga, găsea că înaintașul său intra congenialitatea devenise încă de la 20 de ani „om geniu, stăluitor, de un spirit satanic, impunător printre-o știință enciclopedică”. Gigantismul proiectelor sale ni-l relevă ca pe un spirit renașterist, cu vocația monumentalului și a singularității în sensul superior al cuvântului. Se mai adaugă, în configurarea acestei personalități colosale, tentația înalților idealuri, generozitatea nemărginită, deschiderea largă către noutate, tinerețea nedegradabilă. Contemporanii și exegeții săi i-au văzut și admirat marea, contradicțiile, ciudățeniile, unicitatea și tragismul acestui „suflet uraganic”. Din mulțimea de caracterizări ale „spectrului interior”, să reținem aici numai câteva, mai penetrante. Pompiliu Constantinescu: „împetuos poligraf”, „imagine mobilă”, autorul unor „investigații fabuloase asupra mitului denumit popor”, Hasdeu „ambizionează să rezolve, în aceeași operă, spiritul de analiză și spiritul de sinteză”. Cu literatul Hasdeu, ca și cu literații din aceeași familie:

Cantemir, Heliade, Iorga, criticul se arată, pe drept cuvânt, exigent, chiar drastic: „absență de imaginație și deficiențe de lirism”, „bombasticismul expresiei, vehemența exagerată a contrastelor, de entuziasm și indignare, acumularea repetițiilor retorice” etc. G. Călinescu: „Hasdeu a fost un geniu universal și se poate afirma că a izbutit aproape peste tot. Lirica este, dintre toate ramurile încercate, cea mai slabă”; „în teatru s-a uitat *Domnița Ruxanda* (...) și comedia în două acte *Trei Crai de la Răsărit*, superficială și de spirit”; „Însă *Răzvan și Vidra*, «dramul» ironizat de Alecsandri, căruia totuși îi va sluji de model, rămâne în picioare. Este una dintre cele mai bune drame din literatura română”. Mircea Eliade e un admirator integral al lui Hasdeu (poetul, romancierul, eseistul, profetul, filosoful istoriei), un „închinător la mitul hasdeean”, cum îl numește P. Constantinescu. O nevinovată și agreabilă narațiune, *Duduca Mamuca*, îl uimește; viitorul istoric al religiilor găsește concentrate toate puzile esențe romantice în „marele roman *Ursita*”; *Răzvan și Vidra* e „magnifică”, „admirabil scrisă” etc. Și extazul tânărului editor atinge momente apoteotice: „uluitoare scriitor”, „genial scriitor”, „minte genială”, „vastitatea profetismului său național”, „geniul romantic”...

Activitatea literară a lui Hasdeu, care, s-a înțeles, ne interesează în special, aici, este diversă, fără a se ridica, însă, la nivelul împlinirii științifice. Dacă în cele patru sectoare în care s-a manifestat (teorie și critică literară, poezie, proză, dramaturgie) scriitorul n-a realizat opere de primă mărime,

cu atât mai puțin capodopere, trebuie reținut că în toate a fost un precursor, important prin ceea ce se numește „efectul de rezonanță”. Iată, pe scurt, în ceea ce privește poezia, în general Hasdeu se află pe linie pașoptistă, cu pamflete sociale, sincer indignate, și versificări de abstracții filosofico-morale, dar cu anticipări ale esteticii urâtului și grotescului în cadrul liricii noastre. Argeziene par a fi viziunile din *Complotul bubei*. Uneori, pastelul înclină către corespondențele de tip simbolic, alături este deviat în parodie, iar spiritul ironic-parodic știm cât de mare trecere va avea mai târziu, până la optzeciștii noștri. Proza, de asemenea, modestă, cam veștută și fără imaginație, are, totuși, intuiții ale unor perspective care se vor configura ulterior în literatura noastră. *Duduca Mamuca* se apropie mai mult de o mentalitate „apuseană”, implicând o libertate „nouă” a imaginarii. Ca să nu mai vorbim de cucerirea ale stilului din perioade mai apropiate nouă, cum ar fi firescul, verva, viuiciunea dialogului. Cât privește romanul istoric (un episod *Ursita*, la noi prima încercare notabilă în materie), „modern” ar fi accentul pus pe „fantezia dictatorială”.

Lucrările dramatice sunt și cele mai inegale, am putea spune: mai tensionate valoric. Încercările dramaturgului au, pe lângă o anume exacerbare a căutărilor, și o „explozie” a unor momente faste. *Trei miri și trei mirese* este un vodevil în cel mai perfect ton cu moda timpului: intrigă ușoară, personaje inconsistente, satiră nonșalantă a infatuării și apucăturilor tabletului. Un tânăr ofițer, Grodski, cucerește inima Sofiei la care fusese trimis de prietenul său Dobreakov s-o peșească pentru el. Cealaltă comedie, *Trei Crai de la Răsărit*

Joan MIRO: Femeie care se scaldă

(*orthonezeria*) are în obiectiv tot lășitate, perfidia și cosmopolitismul. Satira vizează, în primul rând, pe stricătorii limbii române. Jorj, un conștient, violentează exprimarea românească, în felul Chișiței și franțuzitelor lui Facca. Firește, ipochimenul e politician și, ipso facto, demagog, în felul lui Mitică Rămăroșian și Rică Venturiano. Iată o replică, nu s-ar putea spune cât de hazlie, dar, sigur, cu neterminate ecouri, a acestui Jorj: „În țara noastră un larg viitor este deschis talentului. Liberalismul instituțiilor naționale permite meritului de a se urca sus pe scara distincțiilor sociale. Astăzi copist, mâine președinte al Consiliului de Miniștri, nimic mai lesne, rien de plus naturel!”

De bună seamă că „uraganicul” Hasdeu, cel din familia neliștitorilor, a misticilor, a „creatorilor”, a pateticilor și obsedaților, are mai mare apetență pentru dramă, chiar pentru tragedie. Influența lui Shakespeare se vedește pretutindeni și o recunoaște *proprio motu*, însuși Hasdeu în *Răposatul postelnic, Domnița Ruxanda, Răzvan și Vidra*. Cu

cuvintele sale: „Tragedia este istorică în acel înțeles, că ea reprezintă caracterul politic și moral al unei epoci și că principalele sale personaje poartă nume reale”. *Domnița Ruxanda* stă mai mult sub semnul romantismului, al celui hugolian cu deosebire. Nu-i este străin nici tragicul de esență raciniană. Poate că ambele surse îi stimulează lui Hasdeu un patos emoționant, dar și un retoricism păgubitor. Însă mai ales Hasdeu se recunoaște ca discipol al lui Sofocle și Shakespeare, „bun sau rău, imitator sau original” („Profunda mea admirațiune pentru Sofocle nu mă împiedică niciodată de a idolatra pe Shakespeare”). Mărturisirea lui, surprinzătoare oarecum (pentru că noi eram dispuși să vedem numai dimensiunile romantice ale dramelor hasdeene) nu ne mai lasă decât șansa de a deluși în producțiile sale dramatice faptele concrete. Dar acestel inițiative i se cuvine un capitol special, cu altă ocazie.

Constantin TRANDAFIR

Un latifundiar al poeziei

Nu se putea ca lexicul să nu poarte și el amprenta acestui nou teritoriu de poezie. Enunțuri ca: *argila cuvintelor, pământul inimii, ochi de amidon*, stau alături de alte contexte verbale despre *tuberculi intercontinentali, gărlă-cărâmișii, lapte albastru, pecinginile lumii, furnalele lumii* etc.

Există în mod cert o frumoasă candoare în aceste poeme. Ea ne aduce aminte de naturismul lui Fr. Jammes, de acea împrărie rustică a lumii în care oamenii și animalele trăiau într-o mare frățietate. La scriitorul român candoarea coexistă cu ironia, iar tonurile elegiace pot fi convertite într-un pamflet. Spiritul ludic este un adevărat liant, conceput să strângă elemente eteroclitice sub aceeași cupolă. Oricum, *tractul autobiografic* al versurilor din ciclul despre oameni și cartofi rămâne mereu evident. „Boii consecvenții naturii lor/nu cunoașteau nimic din domeniul filozofiei/Totuși ei rumegaș molcom/pildele din povestirile lumii/și aveau o privire calmă și simplă ca poemul acesta/Eu urmam pe atunci Agronomia/și-mi părea nespuz de rău/că nu-i puteam înscrisă cu mine la aceeași facultate.” (*Nevinovata mănărire*).

Invitație la agrest relevă nu atât un program literar de durată, cât o adefiune tranzitorie generată de o afinitate profesională. Ion Sofia Manolescu nu privește nici oamenii, nici satul și nici animalele din perspectiva unui scriitor sămăntinorist. În versiunile sale nu înfloțesc pitorescul rural, indiferent de ce natură ar fi, dar nu colcăie nici sufletul unui ins care și-a propus să revoluționeze literatura. *Invitație la agrest* reprezintă doar o chemare de cunoaștere a unei alte lumi, o înțelegere a faptului că literatura poate avea și alte surse decât cele acreditate în acea vreme. Poetul-agronom, poetul cartofilor nu acționa în numele unei mode sau al unui apel social menit să solicite poeziei anumite stări de urgență sau prioritare. Invitația sa venea din partea unui individ investit de stat cu o anumită demnitate, la care a ajuns doar prin traversarea tenace a unor obstacole personale. „Când mă vedeam înconjurat/ de fastul georgicelor/ când mă simțeam îndepărtat de confrăți/ mă întrebam care dintre poeți/ ar dori să devină prieteni cartofilor/ Îi așteptam să pășească alături de mine/ să vadă cum se frâng inserările/ vântului verde/ când polibărzdarul mușcă flămând/ din carnea pământului ușor aburând.” (*Invitație la agrest*).

Ciclul despre oameni și cartofi rămâne totuși inegal. Rîșcările unui retoric exterior, ale verbalismului neîngemănant cu nimic, se face uneori simțit. (*Înălțimile omului*). Nici o poezie cu un caracter autobiografic, cum este *Bălciul cu umbre*, nu se salvează integral. Poezia se transformă în monodie. Imaginația materială a lui Ion Sofia Manolescu are frontierele prea apropiate. Confesiunea sa nu

poate fi însă niciodată bănuț de lipsă de sinceritate sau de calculul unor efecte publice cu funcție inversă față de dicția textuală. „Eu sunt unul dintre cei mulți care pavează dicția/Poemele mele n-au putut revoluționa omenirea/Eu sunt unul dintre cei mulți...”

Registrul literar se schimbă sensibil în funcție de orizontul tematic, ca și de noile teritorii aduse de autor în creația sa poetică. *Așa i-a fost dat Romei* (1976) reprezintă un tineret liric italic. Călătorind în „timp fără timp pe sub relievelle timpului”, Ion Sofia Manolescu evocă Roma, Veneția, Capri, vestigii de civilizație de la Pompei, tablouri ale unor mari pictori, edificii străvechi de artă. Limbajul devine ușor ritualizat în formele stereotipe ca: *bolșiele Romei, o lumină de sânge, umbrele romane, începutul lumii, tainicul copac, veșnicul izvor* etc. Substanța poetică a ciclului rămâne precară și convențională.

Colivia cu lacrimi (1979) reprezintă în acest traseu literar o revenire a scriitorului la o tehnică imagistică întâlnită în primele sale volume de versuri. Notații de genul: *sufletul singur, chemările adormite, veșnicia albastră, pleoapa vedeniilor, mulțimea umbrelor, veșmântul din stiele, hohotul apelor* pune în lumină un arsenal literar verificat, trecut de stadiul efectelor surpriză.

„Cîlător peste întinderi necunoscute”, îndreptat cu imaginația spre „neființă”, conștient de faptul că trupul nu se mai poate agăța de „jedera prea înaltă a sufletului”, Ion Sofia Manolescu pare să se fi pregătit îndelung pentru *Ultima pălărie* (1984). Distanța dintre două volume, văzută doar prin datele de publicare, a fost de cinci ani. Dar diferența cronologică între poeziile izolate trebuie să fi fost în multe cazuri și mai mare.

Ultima pălărie constituie acel stadiu de creație al autorului când universalul său literar capătă coerența cea mai mare, iar stilul și-a găsit cea mai deplină adecvare cu temele abordate. Nu noutatea de vreu fel sau altul este cea care frapează în acest volum, ci întâlnirea ferucită între idee, sentimente și retorica poeziei. Spiritul elegiac neoromantic, relația dintre reveria fantasticului și reveria realului, modulările timpului și gramatica afectivă a morții, strămutată de cogitul scriitorului de la eu la tine, el sau noi, fac ca în *Ultima pălărie* imaginele despre *intunerul nopții și pământul luminat* să funcționeze cu precădere prin stări de opoziție. Oriunde s-ar găsi, atunci când Ion Sofia Manolescu privește în jur, nu se poate opri să nu citească unele semne ale sfârșitului. Pe neodrept mi-a îmbrăntit câinele păzind pietrele arse/ necunoscute celor ce-au rămas striviți/ în palma neîndurătoare a pământului.” (*Pe neodrept*).

Când privea spre mormântul lui Brâncuși, autorul *Ultimei*

pălării se întâlnea cu o „penumbră pe gura penumbrelor”, când a fost cuprins de starea de poezie la Paris, îi lasă orașului artei o „felie de suflet”. Iar când drumul de pe căile Italiei romane și a Parisului cu un mic cer românesc brâncușian își întorcea din nou privirea spre sine, se citește cu duioșie, confesiunea înlăcrimată statornicindu-se în cuvinte. „Am un strigăt răspândit în ecouri/ fără de care nu mă pot desăvârși/ am o frângere uitată în adânc/ fără de care nu mă pot desăvârși/ când mă apropii de cel ce mai sunt/ când mă privesc dinlăuntrul n-afară/ niciodată nu mă pot recunoaște/ decât după înălțimile curcubeului” (*Autoportret*).

Poezia lui Ion Sofia Manolescu a căpătat în această perioadă caracterul unei lamentații blânde și duioase. Un vers muzical, impregnat de tristețea despărțirii de lume, se însușește lent în conștiință. Lecția de inițiere este, de fapt, o lecție de trecere, de obișnuință cu *marele somn* și, totodată, de prefugurare a unei alte trăiri, când spiritul privește lucrurile obișnuite de sus sau dintr-o apropiere tipică unui arhaic mediu ambiant. „Nu mai trece nimeni pe la poartă/să mă strige din oglinda spartă/ nimeni nu mă trece să mă vadă/ cum mi-ășez filosofia-n lădă./ până să ajung la alt cuvânt/ mi se face inima pământ”. (*Prolegomena*).

Rătăcitor din „nimeni în nimeni”, gata să se despartă de cuvinte, dar inevitabil trăind prin acestea, lunecos, strecurându-se „dedesubtul sau deasupra gândului”, poetul-reveur devine un spirit vagant, o conștiință cosmică: „Acum și acum și numai acum/ la disperata confruntare/ în numele tuturor veșnicuțarelor/ dintr-o dorință hotărâtore/ putem spluberă cenușa pierzaniei” (*Acum și numai acum*).

Și când, în „ungherul inimii”, scriitorul mai nutrește iluzia că îi „rămâne tot poezia”, parcă o imensă corină se închide peste „durere lumii”.

Grefată pe o întregă existență, poezia octogenarului Ion Sofia Manolescu s-a prelungit dincolo de biografie, ca un flux sonor alimentat de propria sa energie. Contemporanul de altădată al lui T. Argezi, L. Blaga, I. Barbu, Geo Dumitrescu, C. Tonogaru etc. a intrat astăzi de mai multă vreme într-o contemporaneitate vecină cu M.Cărtărescu, Traian T. Coșovei, Liviu Ion Stoiciu, Bogdan Ghiu și atâția alți candidați foarte tineri, la porțile eterne ale poeziei.

Fluxurile sonore ale liricii actuale se întretaie între ele cu forța reziduală a unei poezii mai vechi, capabilă să-și legitimizeze vitalitatea. Ion Sofia Manolescu este o „umbră” vie, dar din „arcada poemelor” sale nu s-au născut alte umbre. Singur, „umblandu-mă printră lacrimi”, poetul nu a făcut să iaș din „umbra ferestrelor” sale noi vecinătăți, nu a fecundat pământul artei cu alte voci lirice, capabile să se așeze în „cascada luminilor”.

Ion Sofia Manolescu a rămas încărcat cu destulul alge-torului solitar, pe toate treptele cursei sale perpetuate.

Romul MUNTEANU

GRAFFITI

Gheorghe TOMOZEI

"Seceta a ucis orice boare de vânt..."

După 36 de ani, la 19 august 1992, am văzut din nou, scris pe o cruce modestă, de lemn, enigmaticul nume Labiş.

Dacă, așa cum le e obiceiul, cei ce îl venerază pe poetul Nicolae Labiş, intrat în moarte la numai 21 de ani (1935-1956), ar fi vrut să-i pună flori la capătul în pogonul scriitorilor din cimitirul Belu, ar fi trăit clipe de uluire: mormântul era gol!

Am văzut - după 36 de ani - aceea groapă căscată ca în acel Decembrie grăbit să-și închidă, în moarte, poetul, când pașii a mii de oameni frământau zăpada murdară a aleilor din jur și, în miez de zi, s-a făcut brusc întuneric. Aveam 20 de ani și înțelegeam că având un mort al meu, Labiş, în fastuosul cimitir în care mă plimbam în două rânduri chiar cu Labiş, tinerețea mea se mohora ireversibil devenind precum mi-a fost copilăria, scurtă, săracă. Ore în șir ascultasem mulțimea discursurilor, cu ochii ațintiți spre dreptunghiul copleșit de flori din care se mai putea distinge chipul copilăros umbrit de mustață al celui ce avea să devină nu doar simbolul unei generații, a lui, ci a întregii literaturi române posibile. Și se mai putea vedea alba cămașă nouă împodobită de o cravată de celofibră ce apucase să fie purtată.

Era un ger năpraznic. Cum năpraznică a fost, după 36 de ani, ziua de 19 august: viepe, incandescentă, fum. Seceta. Ca în versul ce deschide o capodoperă („Moartea captivării”): „Seceta a ucis orice boare de vânt...”

Prin aerul lichefiat sfioșind frunze precece îngăbenite, singur, viu, singurul semn proaspăt din ograda celor care-au fost era mormântul gol. Pământ de oale, argilos spart în afundul gronpăii de o rădăcină uriașă. Ea a țâșnit de sus trupul celui ce dedicase pădurii o rapsodie și a perforat, prin ani, sicriul, făcându-l să „explodeze”.

Iată ce mirabil e groapa unui poet! Și nu e totul. Vegheați de ochii plini de lacrimi ai mamei poetului, Profira, săpătorii puși să scoată osemintele fragede în vederea strămutării în alt lăcaș n-au lăsat nici o urmă. Ploile, timpul, au lucrat cu destoinicie. Doar o mână de oase a fost adusă în lumina barabară. Restul „S-a toplit și a curs în pământ”.

Sunt mai „norocoși” arheologii ce extrag de sub talpa Histriei oseminte îngropate în urmă cu două mii de ani.

Ce puțin rămâne - efectiv - din trupul unui poet!

Și totuși, totuși, ceva întreg în tulburatul mormânt: nu banii de argint depuși pe pleoape spre a plăti cu ele „vămila”, nu arme - deși înfrântul fusese un fel de oștean - nu frăie de cal, ci o banală, cea mai banală și mai ridicolă cravată de celofibră!

Puținul avut al mormântului dezvelit a fost cu grijă spălat în vin și așezat, cu câțiva bulgări de pământ într-adaos, spre a-i da cât de cât „greutate”, într-un săculeț din pânză albă legat cu o sfoară de căneapă.

A fost slujit și reînhamat o dată cu trupul surpat al tatălui, Eugen Labiş (1911-1992),

mort cu două zile în urmă, în fericita preajmă a lui Mihai Eminescu.

Poate în locul în care, într-o plimbare a noastră, Labiş mi-a cerut hârtie de scris și, cum n-aveam, a găsit una pe mormântul Teiului pe care a caligrafiat abstras, abrupt, o poezie fumegând de metafore intitulată „Lui Eminescu”.

Cei doi Labiş - sfârșiți nefiresc, tatăl urmându-și fiul după aproape patru decenii - s-au apropiat astfel de Moldova lor, sporind cu o filă nouă legenda literaturii noastre.

Ceremonia s-a bucurat de un reflex sincron: undeva, departe, în Mălinii fostului județ Baia, s-au tras, ca în turla de la Belu, clopotele, preoții și-au rostit după tipic, orațiile numai că, spre deosebire de cei de la București, ei slujeau lângă un mormânt imaginat.

O cumplită, deși scurtă suferință, l-a răpus pe Dom' Iojen cu m. și țiau țărani Mălinilor, după o viață exemplar dăruită școlii. Fiindcă dascălia are în Eugen Labiş una dintre cele mai luminoase figuri ce au slujit-o vreodată. Numărul promoțiilor de școlari? Uriaș, neștiut. Domnul Eugen nu s-a ostenit să le numere, cum n-a cheltuit niciodată vreă singură vocabulă în stare să-i înlumeze meritele. A fost, spre deosebire de moldovenii îndeobște bogăți în vorbiri și în gesturi, un „mut ca o lebădă”, un introvertit exprimându-se măsurat, chibzuit atât în momentele de dulce cât, mai ales, în cele de amar. Trăise ani lungi războiului și părea că nimic nu-l sperie. Vânător pasionat (ultima pălărie cu care s-a îngropat era verde, tiroleză), cunoscuse lumea fermecată a pădurilor succene cu asprele ei legi, cu mitologice vieți însumate și cu mistere născând talmăcițe.

Frumosul domn în care se putea lesne recunoaște „masca” fiului a purtat până de curând printre noi o siluetă supă, cum fără vârstă îi era părul bogat, precumpănitor negru, cum sprinten îl era mersul.

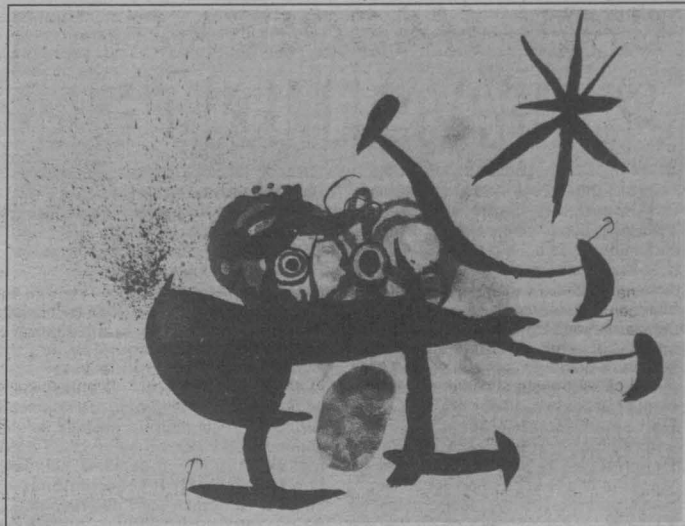
Pierderea fiului l-a sait, din datarea de a-și veghea soția și frumoașele-i fiice, să nu poată să dea glas suferințelor. A răstăcut, mocnit, ca un brad cu, în locul sevei, rășina.

Spre deosebire de alți părinți cu odrasle de geniu, Eugen Labiş nu agreea comemorările, procesiunile aniversare, iscodirile jurnaliștilor. Povestea despre cel ce pentru domnia-sa rămăsese cu simplitate Nelu numai episoade deconșpirând isprăvi ale unei copilării firești, numai năstrucniții și jocuri de demult, reținându-se să nareze tot ce anuța neobișnuitul vieții poetului, triumful său pretimpuriu. Tot astfel va fi vorbit despre Mihai al lui cămănarul Gheorghe Eminoivici și el un om din mieznoapte, zidit în muțenii și îngrjiari.

A rămas în București, în primul rând doar spre a fi aproape de mormântul cu povește, deschis cu prețul propriei morți...

Și s-a stins, cum se spune. S-a tras dintre noi lăsându-ne să-i evocăm umbra de fum, nobletea, înțelepția neostentativă, delicatețile și frăgezimile de suflet, fragilitatea, bunătatea...

Parcă absorbit de o seceta cosmică...

Jean MIRO: Inventarea privirii

COMEDIA INUMANA

Ion BĂIEȘU

Ițic țăran

Erăm un adolescent imberb și speriat de viață când, intrând ca ucenic în gazetărie, am fost repartizat la cea mai blestemată secție a ziarului, secția agrară, rezervată elementelor celor mai de jos în materie de vocație sau celor supuși unui regim de reeducare, în urma unor abateri ideologice sau morale. În secția respectivă (condusă de un evreu de meserie tehnician dentar, care mărturisea că nu văzuse țărani decât la piață) m-am împrietinit cu un reporter năpâstuit, tot evreu, care avea un unchi în America, de profesie gunoier. Era un tip deosebit de inteligent și talentat (fost tractorist), vesel și hazos, cu un simț al umorului ieșit din comun (care nu l-a părăsit nici acum, când a ajuns milionar în Occident). Amândoi am străbătut, vreme de câțiva ani, mai toate satele țării, cu noroaiele și mizeria lor de nedescris, descriind în reportaje optimiste hărnicia proverbială a țăranelor române, precum și fericirea pe care i-o adusese socialismul în casă. Diurna noastră era atât de pricâjă, încât la plecarea ne duceam într-o alimentară de lângă Gara de Nord și ceream un metru de cărnați și o pâine. Cârnatul îl înfășuram în jurul braului și mâncam din el în tot răstimpul deplasării. Șeful secției era, însă, foarte mulțumit de noi. Redactorul șef îi arunca articolele

noastre în față, reproșându-i că sunt stereotipe și profund neinteresante: semănat, prăsit, recoltat, arături, gunoi de grajd. Unde sunt oamenii, unde e sufletul minunat al țăranelor, unde e puritatea lui ancestrală? Eram disperați. Am scris un articol în care criticam organele din raionul Huși pentru faptul că o bună parte din țărani încă mai trăiau în bordeie, ca pe vremea lui Ștefan cel Mare. Am luat un vot de blam pentru mizerabilă mea pregătire ideologică. Am scris un alt reportaj despre președintele GAC-ului din Bălțaiți căruia cineva îi dăduse foc la casă, lăsându-l pe drumuri cu șase copii. „Ești neburn, vrei să dai idei dușmanului de clasă?!” Și atunci, prietenul meu, care urma să fie trimis muncitor necalificat la IOR, în urma unor noi rătăcirii ideologice, mi-a livrat o idee-bombă: undeva, într-un sat din Ardeal, se afla unicul evreu colectivist. Scrie tu, că ești român, pică bine, pe mine m-ar acuză de sionism”. M-am dus repede la fața locului și m-am interesat la președintele GAC-ului: da, aveau un Ițic colectivist. De fapt, nu-l chema așa, îl chema Eduard, familia lui dispăruse într-un lagăr de exterminare german, el fiind salvat de către un pădurar milos. Avea trei copii mici, o nevastă zdrăvană, jumătate ungueroaică, muncea amândoi la sectorul zootehnic, unde era specialist în prepararea hranei pentru porci și păsări, apreciat și respectat de tot satul. Întors la redacție, am predat un reportaj care a făcut senzație printre colegi, toți șefii m-au felicitat: dom'le, ai ștofă! Totuși, articolul nu apărea. „Să cerem, mi s-a zis, și părerea secției de propagandă a CC-ului”. După vreo două săptămâni, Leonte Răutu a dat OK-ul. „Va fi, a zis el, o adevărată lovitură dată sionismului”. În ziua respectivă am recitat șpaltul cu emoție: urma să devin o celebritate în presa românească, să mi se mărească leafa și să mi se dea o cameră cu pământ pe jos într-o coșmelie rămasă liberă prin cartierul Oltenița. Mi-a plăcut materialul, era dens, simplu, fără artificii și acțiabiluri propagandistice, era plasat chiar pe pagina întâi.

După amiază a sosit o telegramă la redacție. Era pe numele meu: „Nu popularizați, faceți greutatea la mine. Întocmit forme de plecare definitivă. Eduard”...

Am primit un nou vot de blam (cu avertisment). Am întrebat: de ce? Nu mi s-a răspuns niciodată.

SCAUNUL CATODIC

Ce vrăji mai face televiziunea noastră de toate zilele și, mai ales, de toate nopțile? Reflectă nivelul precar al presei noastre postdecembriste, plină de numeroși nechemăți. Oamenii fără nici un fel de pregătire și, ceea ce e mai grav, fără nici de talent, improacă membrana microfonului cu vorbe iătrătoare și strepezite. Astfel, un oarecare actor-corp-ansamblu debitează următoarele: „sufletul pierșit dobrogenească al mării” sau „cel mai important juriu sunt dv. și aplauzele dv.” Și asta la o emisiune-concurs desfășurată ca pe scena unui câmin cultural, ca de altfel și Festivalul de la Mamaia. Show-urile, când nu sunt furate și barate în dreapta sus cu leucoplast albastru, sunt un adevărat pericol național. Emisiunile de actualități sunt găjite iar limbajul folosit este suburban, în loc să fie o adevărată lecție de limbă română. Reclamele se fac indeosebi la bere și la țigări, ucru interzis în lumea civilizată, dacă nu atragi atenția că abuzul este dăunător sănătății, dar nu și în Pakistan. Imaginile din emisiunile ce „prezintă câte un calup de știri” sunt reluate pentru a acoperi întreg comentariul. Informațiile sunt și ele, normal, trunchiate. (de ex. războiul din Iugoslavia, cazul Basarabiei și, recent, asaltul de la Rostok îndreptat împotriva romilor, nu a românilor!). Filmele, răsuflate și preluate după satelit

(ultima oară ni s-a prezentat un soi de „Maciste” sau „Hercule salvează Atlantida”), sunt traduse anapoda. Inevitabila companie „Topescu și fiii” ne face să regretăm aparițiile episodice de anțăi, când ceea ce se taia nu se fluiera, ca acum. Emisiunile de varietăți au același aer utecist de azi-iară, cu texte de brigadă și cu numeroase cereri de iertare. Secția sport beneficiază de cel mai incompetent redactori, proverbialul D. Graur fiind cu osărdie secundat de tot felul de băieți de la telex și de inegalabila Dana Alexe, care vorbește tamil sau swahili în loc de franceză, ca tot românul, și spune că trofeul Bilal „a constat într-un automobilism Fiat Uno”.

Capac pune programul dol unde, când nu apare obișnuitul nostru Iosif Sava, emite SOTI-București. Ce auzim noi de acolo? Că „s-a hotărât ca hotărârea să albă loc”, că „un loc viran nu este folosit la nimic”, că „dumnea-voastră înșiși”, că „pescarii se ocupă cu pescuitul pe care îl aduc la mal” (G. Bejan și G. Badiu) și multe altele pline de haz. Vorba doamnei Emilia Nicolaescu, în reportajul despre Iloșii din Tichilești! „Aici nu este un spital obișnuit. Aici, oamenii trăiesc!”. Așa este, și nu politica e de vină, ci lipsa de profesionalism.

Nicolae ILIESCU

P.S. Dumnezeu s-o odihnească pe Dorothée a noastră, inegalabila Anda Călugăreanu, realizatoarea uneia dintre singurele emisiuni normale ale TVR.

Titus POPOVICI

PĂȚANII INTELECTUALE

Junii intelectuali hrăniți cu Malraux, Hemingway, Sartre și Camus au fost „ajutați” să se trezească foarte curând din iluzia că în procesul de făurire a „omului nou” (obsesie a tuturor dictaturilor, de la cele religioase la cele materialist-ate) li se va îngădui să fie nu numai un martor al istoriei ci, totodată, și un făuritor al ei: partidul-mentor nu se preocupa deloc de „ogîndirea realității”, din care însă făcuse un tiranic criteriu estetic; această realitate era tragică pe plan uman, instabilă social și violent contradictorie, trăsături cu deosebire incitante pentru scriitorul obsedat de pomenita istorie și de impactul ei asupra destinului individual și colectiv, uitând ce spusese Tolstoi, că ceea ce se petrece în pat între un bărbat și o femeie e mult mai important și mai profund decât războaiele și revoluțiile. Ceea ce interesa gruparea ajunsă la putere era pur și simplu *propaganda*, și încă una de cea mai joasă speță, izvorând din concepția rudimentară că arta acționează nemijlocit și imediat asupra conștiinței, transformând-o *stante pede*. Cam tot așa, dar cu farmecul inocenței și fără mijloace polițist-didactice percepea fenomenul artistic și Dinicu Golescu în a sa „Însemnare a călătoriei mele” minunându-se în palatul Belvedere când vedea:

...o altă mare cadră întru care să arată întristarea a unui întregi familii pentru fiul ce pornește în război. Pe această cadră puțini o văd și nu lacrămează... Altă cadră, așijderea mare, unde să arată bucuria a altei familii pentru fiul ce s-a întors acasă de la război. Și fiindcă sunt puse amădoao întru o odală, și intrând să vede întâi cea tristă, cu adevăr toți câți o văd să întristează foarte, încât cei mai slabi și lacrămează. Apoi, întorcându-să către cea veselă cadră, negreșit trebuie să să bucure...

În același spirit, după 200 de ani, vreo proză intitulată „Cum s-a duminic moș Tăgârță” era creditată cu forța magică de-a face pe recalcitranti să se înscrie degrabă în colectivă, după citirea ei. În realitate, așa-zisul „realism socialist” consta în a servi partidul și guvernul în așa fel încât *clar și dănași* să poată înțelege! Asta se numea „democratismul forme”. Mecena pedepsea cu excluderea din viața literară cea mai mărunțică exprimare a îndoielii asupra acestui mod de a administra cultura, mai ales când blestemata „îndoială”, viciul solitar al intelectualului, venea din partea scriitorilor tineri, cărora li se ofereau pilde ca acestea:

OMI Ciocănește-ți proprii destine,
În vine ai mine, roș aur: fii faur!
clama A. Toma, cel impus cu mijloace teroriste de fiul său, Sorin, și despre care M. Novicov scria: „Cui nu-i place poezia lui A. Toma este, fie că vrea sau nu, pe poziția dușmanului de clasă!”

Decenii la rând, scriitorii s-au zvârcolit sau au făcut piruete în funcție de „slăbirea” ori „strângerea” șurubului. Uneori această acțiune mecanică era rezultatul imediat și servil al vreunii „îngheț” sovietic, în timp ce „dezghețul” nu era niciodată preluat. „Noi nu imitam pe tovarășii sovietici”, era lămurit cu mândrie independent-patriotică, naivul care-și imagina că apariția la Moscova a unui roman mai descurat al unei mediocrități, ca Galina Nikolaeva, i-ar putea și lui permite să înfațîșeze un activist de partid, îmbătându-se sămbăta. Alteori, aceste tornade ideologice erau expresia unor interese de poziție politică personală, cum a fost în 1958; după căderea avionului românesc care transporta la Congresul PCUS pe toți conducătorii de partid, în afară de Gheorghiu-Dej - prevenit? -, salvat de o gripă providențială. Leonte Răutu, grav accidentat, a zăcut câteva

luni la Moscova. La reîntoarcerea în țară, vorba inspirată a poetului Toma George Măiorescu:

Și când pe cer luceferi, luceau biruitori
Ajunsem la Ungheni...
era necesar să demonstreze cu exemple concrete că este de neînlocuit, că în lipsa lui s-au petrecut în ideologie, sectorul de care răspundea, lucruri catastrofale, ca „șopârle verzi s-au căfărat pe steagul roșu”. S-a descoperit deci „cu totul întâmplător” că adjunctul lui, Pavel Țugu (care în absența șefului sugerase unor scriitori influenți că, dacă n-ar exista Răutu, ar domni o mai mare libertate în artă) fusese legionar în tinerețe. Un roman scris de vreun negru pentru circarul Ioseffini, o năvelă de pictorul O. Păscăluță și alta de o tânără diletantă foarte frumusească, Zizi Munteanu, puneau, așa se părea, în primădie întreg frontul ideologic. Asemenea mostre au fost găsite în absolut toate domeniile spiritului de care răspundea L. Răutu și timp de zile și nopți au fost demascate filme ca „Viața nu iartă” de Manole Marcus și Iulian Mihiu, o creație remarcabilă, deschizătoare de drumuri, după mai puțin remarcabilul Al. Sahia; lucrări istorice în care se îndrăznește să se afirme că participarea României la primul război pentru întregire n-ar fi avut pe de-a-ntregul un caracter imperialist... cum să n-aibă când în concepția Kominternului, puternic influențată de Kun Bela (împușcat în 1939 ca...spion al Siguranței române), țara noastră era un produs artificial al Tratatului de la Trianon și prima datorie a unui membru de partid era să militeze activ pentru dreptul minorităților la autodeterminare până la despărțire! Pentru că n-a reușit să aducă la îndeplinire această sarcină prioritară, unul din secretarii generali de atunci, pe numele conspirativ Barbu (un ucrainean numit Holostenko, care nu știa o iotă românește și conducea partidul de la Harkov) a fost împușcat ca „naționalist român”, căile dialecticii marxiste fiind îndeobște necunoscute.

În 1958, în acele ședințe de demascări care aveau loc în sala de festivități a liceului Matei Basarab și aveau să intre în amintirea supraviețuitorilor ca „noptile din Iulie” n-a fost funcționar cultural, de la cel mai umil redactor până la ministru, să nu primească cel puțin „vot de blam cu avertisment” iar nemembrii au fost îndepărtați din acest sector, curând devenit monopolul absolut al partidului.

În ceea ce mă privește, trăseseam lozul cel bun: îmi apăruse romanul „Setea” și conform desfășurătorului clasic trebuiau enumerate și exemple pozitive. Dar tot în acele zile, într-o cameră sinistă din strada Ștefan Furtună, mirosind rece a fum de țigară, igrasie și frică, un tânăr sublocotenent de securitate (cu care peste 25 de ani, când ajunsese colonel, m-am reîntâlnit întâmplător într-o noapte la vânătoare de găște sălbatică în Balta Brăilei și bineînțeles am injurat împreună pe Ceaușescu) mi-a arătat transmisia unei emisiuni de la BBC, despre același roman: „Vedeți, și ăia v-au prins subterfugiile, șopârlele pe care ați refuzat să le scoateți din carte, toate aluziile dușmănoase pe care le-ați pus în gura unui personaj, chipurile negativ, Suslănescu, crezând că astfel o să treacă. Din păcate, au trecut și slujesc, după cum se vede, dușmanului. Așa cum tot dușmanului îi servesc și „ședințele” de la dumneavoastră de acasă, str. Finlanda 21, unde propagați troțkismul în rândurile tinerilor scriitori.”

În acel an, 1958, eram săptămânal chemat la sediul securității de pe cea stradă: trebuia să aduc noi și noi precizări în legătură cu beția de la Athénée Palace și apoi de la mine acasă, strada Finlanda 21, cu scriitorii C. Chiriță, Ivan Denes și doi spioni engleji.

Ne „recrutaseră” în barul hotelului Athénée Palace, unde beam coniac Metaxa. Unul era înalt, cu mâna dreaptă bandajată și o eleganță cu adevărat britanică: totul pe el părea scos din pubelă, purtat și uzat; celălalt, un tânăr blond, cu păr buclat, destul de vulgar. Erau cam „intoxicați” și țineau în gură un teanc de lire sterline. *Where can we change this stuff?* a întrebat cel mai în vârstă. *We need some more drink, and this people doesn't accept our lives.*

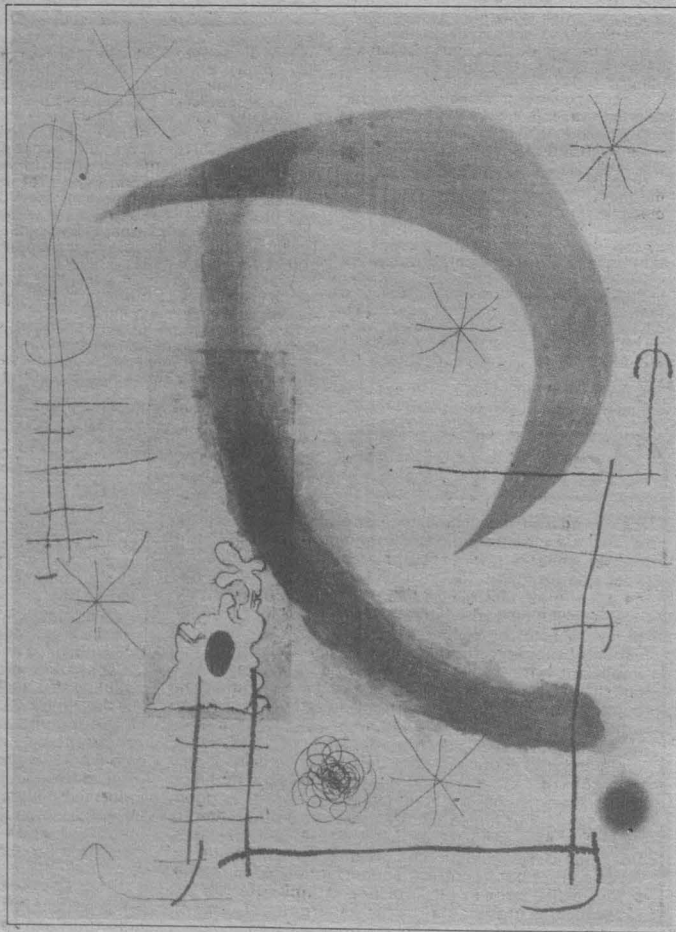
Be my guests, am zis eu, boier ca tot românul afumat.

S-au așezat la masa noastră și am început să conversăm, Ivan Denes care vorbea bine englezește cu ziaristul, eu nestăpân pe limba lui Shakespeare și prea orgolios ca să nu-mi pese, pe frațușește cu gentlemanul bandajat la mână, care o stâlcea fără complexe. Chiriță moțâia. La masa alăturată au apărut imediat doi tineri care, cu toată ora înaintată, au comandat cafele; erau mai ieftine decât coniacul. Curând am aflat că gentlemanul vorbea o spaniolă impecabilă și am trecut la această limbă. Pe la miezul nopții am fost rugați să facem plata; bătrânul barman cu care eram oarecum amic îmi făcea semne disperate pe care nu le înțelegeam. Am plecat la „Cina” în grădină. Chiar lângă masa la care ne-am așezat, dormea deja într-un fotoliu de năuie unul din tinerii de la Athénée Palace, dar nu-mi păsa: recitam din Cervantes, în admirația domnului mai în vârstă, voiam să mă dau mare, să vadă „el extranjero” că nici noi intelectuali români, nu suntem de icolea, sindrom al unei izolări forțate pe care l-am întâlnit mai apoi la atâția alții. De aici am plecat acasă la mine, într-o garsonieră din strada *Finlanda*, așa scria pe buletin. Aveam o sticlă de

palincă și asta l-a dat gata pe bunul Titu Chiriță; și-a petrecut restul nopții spălând treptele interioare unde-l apucaseră slăbiile. Englezul își pierduse reținerea, poate era de vină și spiritul limbii spaniole și mi-a spus că fusese voluntar în armata lui Franco și că și-a bandajat mâna dreaptă la care fusese rănit la Teruel, ca să nu fie silit s-o întindă vreunui comunist. Elanul cultural mi s-a răcorit. Lecturile lui Hemingway și Malraux, care beat de-a binelea, îmi deveni antipatic. Observai că era buză de iepure cusută și zăbăluțe albe la colțurile gurii. Am dat semnului plecării. Mi-a dat cartea lui de vizită:

LORD SAINT-OSWALD
Nostell Priory
Yorkshire

Era deputat conservator, într-o vizită la colegii români, tot conservatori, dar din alt unghi. I-am condus până la hotelul „Lido”: ziaristul blond, cu părul zbârlit, întreba mereu cu voce cleios-agresivă: „Do you believe we are spies, don't you?”, iar lordul declara solemn că „en esta situación una cerveza sería redondora”, dar acum nu mai aveam chef să bea și-l vedeam și pe tânărul de la Athénée Palace și de la Cina cum își aprinde o țigară, la doi pași. Le-am oferit câteva sute de lei și am plecat acasă. Și pentru că ironia ni se pare singura lege

Joan MIRO: Escalada

deductibilă din mersul istoriei și al politici, iată: în 1970 mă găseam eu în vizită în Anglia, ca parlamentar român („schimb de experiență” cu Partidul Conservator, jur că-l adevărat). Am participat în Camera Lordzilor, la un „Debate on the white paper «Britain and the european communities», wednesday 18th March”. Printre nobilii vorbitori: Bishop Southwark, Lord Wilberforce, Viscount Watkinson se afla și... Lord Saint-Oswald. N-am căutat să iau legătura cu el. Mi ajunse o dată.

Cu Titu Chiriță, autorul nepieritorilor „Cireșari” continuam să mă văd; țineam la el, era un înflăcărat, trecuse în tinerete pe la „Frățiile de Cruce”, apoi la comunisti; ura URSS, dar altfel decât mine: mie mi se părea că „Marea Tară a Socialismului Biruitor” trădase idealul sever al Revoluției Permanente și redevenise vechiul imperiu țarist, drapat în steagul roșu cu seceră și ciocan. Ivan Denes plecase la Cluj, secretar literar la un teatru de păpuși. Provenea dintr-o foarte bogată familie evreiască din Timișoara, avusese legături cu UTC înainte de 23 August 1944; fusese exclus din partid pentru troțkism; era devorat de o ambiție literară pe care talentul său nu izbutea s-o acopere; ciuise cu mult mai mult decât noi, în patru limbi străine, și-l simțeam că ne disprețuia în mod aproape isteric. Arogant și servil, părăsit de o soție foarte frumoasă care spunea peste tot că de la 25 de ani e impotent, trăia din expediente: piese de teatru într-un act pe la „Îndrumătorul Cultural” sau la Radio, recenzii ale unor cărți străine; nelipsit la mesele unde plăteau alții, îi înjura pe scriitorii absenți cu o inverșunare plină de farmec. Venea des și pe la mine acasă, unde ne întâlneau asupra paharelor și politicii câțiva: Labiș, Radu Cosașu, Aurel Covaci, Lucian Raicu, Zizi Munteanu, Chiriță, N.Țic, Lucian Pintilie, Theodor Mazilu și, uneori, Ion Brad, și, pradă unui idiotism romantic, credeam că literații, mai ales cei tineri, cei „puri” pot influența cursul evenimentelor declanșat în 1956 de revoluția din Ungaria.

După un an de absență, în atmosfera de tensiune și frică premergătoare amintirilor „nopti din Iulie”, Ivan Denes a sunat la ușa mea, la o oră târzie. Era nervos, fals degajat; spunea că în arta păpușeriei găsisse un refugiu estetic. Deodată, fără tranziție, mă întrebă: „Îți mai aduci aminte de întâlnirea aceea de la Athénée Palace cu englezii?” „Îmi aduc”, i-am răspuns, săgetat de o presimțire rea. „Eu m-am mai văzut cu ei la două zile, la o masă. Era și Chiriță și Mircea Săucan... Le-am dat niște lucrări de-ale mele; nu le știi, niște nuvele formidabile și, închipuie-ți, dobitocul ăla de Saint-Oswald mi-a trimis o telegramă în care-mi comunica senin că a dat „your excellent anti-communists stories” prietenului său Sir William Gray de la „The Times”.

— Și de ce-mi spui mie, acum, toate astea? I-am întrebat. Nu mi-a răspuns. L-am dat afară. Peste câteva zile a fost arestat.

„Scânteia Tineretului” îmi comandase un frumos articol despre salva crucișătorului „Avrora” asupra Palatului de larnă, care schimbasese fața lumii, iar eu mă gândeam la sinistra naivitate a lordului, voluntar anticomunist în Spania, trimițând astfel de telegrame... dar, în definitiv, și Kim Philby, spion sovietic al secolului, fusese în Spania și tot la Franco, în chip de corespondent profascist al lui „The Times”. Articolele lui vehement anticomuniste îi deschiseseră drumul spre cele mai înalte funcții din „Intelligence Service” unde-l introdușese prietenul său, Guy Francis de Moncy Burgess, marchiz, comunist de pe băncile Cambridge-ului. A fi comunist și spion sovietic era considerat „good sport” în rândurile aristocrației britanice și, cine știe, poate și lordul Saint-Oswald, demascând în chip atât de „naiv” un dușman al socialismului, ca Ivan Denes, nu-și făcuse decât — poate — datoria. Soneria mă zmulse din aceste speculații maladive. Am coborât în holisorul unde-mi țineam motocicletă, am deschis. Un

bărbat înalt, negricios, bine îmbrăcat, îmi spuse: „Securitatea Statului. Vă rugăm să veniți cu noi.” „Pot să mă îmbrac?” am întrebat, silindu-mă să nu-mi tremure vocea. „Desigur. Vă aștept în mașină.” Era o mașină neagră, Dodge, model 1939. Am apucat să-i spun Ludmillei Prokofievna, prietena mea de vдовă și cântărea rusești, că „aștia mă saltă”; am coborât cât se poate de degajat, sau cel puțin așa mi se părea, și am luat loc în spate. Semn neîndoielnic al fricii (dar eu nu știam asta, mi se părea că e exact din contra), am început eu o discuție despre pescuit, vânatoare, cinema sau fotbal; bărbatul care sunase și se recomandase Oprișan mi-a răspuns prietenos și asta mi-a dat încredere. Am ajuns în strada Ștefan Furtună, în fața unei uși de fier de pe care vopsea roșie căzuse. Oprișan a sunat, mi-a spus „așteptați aici”, s-a urcat în mașină și a plecat. După un timp a apărut un individ foarte înalt, cu mâini ca două lopeți și un ochi acoperit cu albeață; a mârâit: „Hai, mă!” și m-a coborât pe niște trepte murdare și

neliniști momentane și chiar cu o vinovată detașare, spectacolul regizat de Leonte Răutu, căruia Petru Dumitriu, lângă care stăteam, îi spunea cu admirație „Malvoglio”. Mă întrebam ce complexe ascunde îl împingeau pe acest om subțire, cunoscător de literatură bună, amator de Lautréamont și față de care simțeam o atracție morbidă, ceva în genul lui „l'attrait du précipice”, să impună cu mijloacele cele mai brutale și lipsite de scrupule aplicarea unor „principii” (în realitate, o colecție de norme restrictive primitive) în care structural nu putea crede, era cu neputință să nu le vadă găunoșenia grotescă! Să fi fost numai satisfacția compensatorie de-a călca în picioare, de-a umili și de-a zdrobi pe oricine, care să justifice până la urmă o viață sterilă pe planul ordinar al umanului, privarea de acele bucurii în fond meschine dar care te ajută să supraviețuiești, dacă nu ai o credință transcendentă: o amantă, prieteni cu care să te ușurezi la o beție, înjurându-i pe cei mari care te umiliesc

meschine. Probabil era însă vorba de un ieftin surrogat al puterii deoarece, datorită originii, nu putea ajunge niciodată numărul unu și era destul de inteligent să știe asta, dar nu îndeajuns ca să se și asemene; sau de o ură viscerală împotriva inteligenței române, identificată vindictiv cu gândirea „de dreapta” a unor Blaga, Nae Ionescu ori Cioran; sau, mult mai simplu și mai trivial, de păstrarea scaunului. În timpul acestor interminabile „nopti din Iulie”; Leonte Răutu veghea din prezidiu cu un șarpe neadormit; asculta cu pleoapele grele, coborâte peste ochii cenușiu-luminoși, autocriticele căznote ale fiecărui funcționar cultural transpirat, inovat din pomire pentru că „adoptase o altitudine de gură-cască” în timpul absenței sale silite și nu observase că afirmațiile în doi peri ale adjunctului său, Pavel Țugui, aveau un iz legionar, neîntâmplător. După ce referitul vorbitor, stors ca o ruță, își termina balmăjita litanie și se întorcea plin de o umilă și lingușitoare speranță spre el, spre atotputernicul Prezidiu, L. Răutu îl întreba cu o jumătate de sură:

— Ascultă, tovarășe X... Te rog să mă scuzi, poate n-am fost eu atent și mi-a scăpat...dacă în cuvântul dumitale ai relatat sincer discuția banditească pe care ai avut-o la 4 August 1957 la bufetul „Miorița” ori în Gara de Nord, sau în trenul de Sighișoara, cu Y și cu Z...Poate te înduri de noi și ne spui acum, mai multe...

Și omul se prăbușea. Îl vedeam lichefiindu-se în fața noastră, devenind un sac de oase, piele lividă, dorind doar să supraviețuiască cu orice chip. Începea să-i demaște pe cei cu care vorbise și pe alții, de care poate nu se știa; arunca vina discuției pe care acum o caracteriza „dușmănoasă, banditească, criminală” asupra lor, a celorlalți...

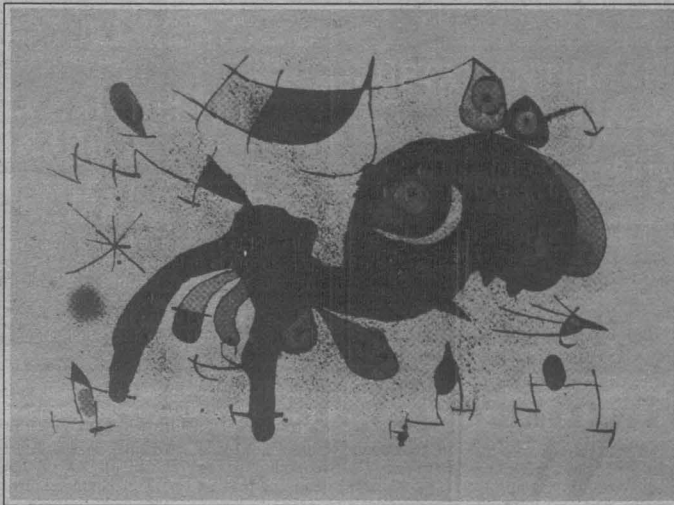
Print-un pur hazard, eu scăpasem de asemenea încercări în care, probabil, m-aș fi comportat la fel.

Mi se părea numai că scăpasem deoarece într-o seară, întorcându-mă acasă de la una din aceste ședințe, l-am găsit așteptându-mă în fața casei pe Iosif Raicu. Acesta era fratele „scritoarei” Dorina Rădulescu, soția lui Gogu și, în același timp, omul de casă al lui L. Răutu, agentul lui informator particular, care sub pretextul de-a obține articole pentru „Scânteia” intra în casele scriitorilor, le șoptea unele secrete inofensive și ei începeau să i se destăinuie, copleșiți de această dovadă de încredere.

— Ai încurcat-o și dumneata, tovarășe Titus, îmi spuse. Azi după amiază ai fost demascat în plenera cu tineretul, gndusă de tovarășul Ceaușescu.

— Cine e Ceaușescu? am întrebat eu.

(Din volumul în pregătire „DISCIPLINA DEZORDINII”)

Joan MIRO: Berbec înflorit

înguste, până pe un coridor întunecos unde s-a răstît: „Măinile la spate!” și m-a împins, dar ușurel, într-o odaie-tip, murdară, mirosind a fum rece de țigară, podele nespălate și frică. Știam că sunt observat și am adoptat atitudinea cea mai degajată cu putință, cel puțin așa credeam. Nu mă uitam la ceas, voiam să par indiferent și după un timp ce mi s-a părut, firesc, interminabil, a intrat un civil blond, cu cap mare; s-a recomandat, ironic, „Chiriță” și la mirarea sprâncenei mele a râs: „Da, și el e „la noi”. De, dacă vă place coniacul Metaxa...” Mi-a luat buletinul, a plecat, apoi a venit un sublocotenent în uniformă, tânăr, cu mustăcioară și o șuviță lungă, pomădată, adusă peste cheala prematură. S-a așezat tacticos și a început interogatoriul, cu o minuție care, bănuiam, trebuia să mă facă să-mi pierd răbdarea și să greșesc ceva... Când și în ce împrejurări l-am cunoscut pe Denes Ivan, cum ne-am întâlnit la Athénée Palace cu englezii, ce-am vorbit cu ei, acolo și la Cina, ce-a discutat Denes? I-am spus că, întrucât eu înțeleg și vorbesc prost englezește, nu știu ce-au vorbit Denes cu Holm sau Holt; iar eu cu lordul hispaniolizant n-am ieșit din zona culturală. Scria conștiincios, îmi dădea să citeșc și să semnez fiecare foaie; părea absolut indiferent. Pe urmă a luat-o de la început, scriind din nou totul și de data asta. A durat până spre miezul nopții, fără să mă întrebe nimic de nuanțele lui Denes. Părea să-l intereseze numai unde eram așezați fiecare: pe canapea, pe scaun, cu fața la oglinda de pe dulap. Năuc de tutun și de foame, am luat-o spre casă. „O să vă mai chemăm noi, mi-a spus la despărțire; vă rugăm să nu vorbiți cu nimeni despre aceste discuții. Nici la partid. Mai ales la partid.”

Și în acest timp, pe post de „exemplu pozitiv”, de la balconul sălii de festivități a liceului Matei Basarab priveam, fără

prin însăși existența lor; rătăcirea, fără însoțitor, pe străzi unde foșgăie o viață reală, nedeghizată... (Într-unul din foarte rarele, dacă nu chiar unicul său moment de sinceritate, Stalin îi mărturisise lui Kamenev, prin 1924 când era aliat cu el și cu Zinoviev în lupta împotriva lui Troțki: „Cea mai mare satisfacție la care poate răvni un om este să-și aleagă un dușman, să-l atragă într-un colț și să-l lichideze, iar apoi să se ducă la culcare.” Dar lui Stalin spațiul sovietic și istoria rusă îi oferiseră dimensiuni grandioase în monstruoșitatea lor, în timp ce teroriza sârmana cultură românească din anii 50 și încă „realist-socialistă” și pe slujitorii ei veșnic hărțuiți de grija unei bucați de pâine și de viitorul copiilor lor, nu putea fi decât sursa unor voluptăți foarte

Poeme de Ioanid Romanescu

POLITICA

Unul vrea să fie frate cu ilustrii,
măine-or să-l privească șpanchi prin țeava
puștii

vine altul, dreptul pe nedrept să-mpartă –
lacomii dau buzna, suferinzi rabdă

cei alții ți-arată cotul – sunt „ai noștri”,
care spun că plebea o formează proștii

nume de martiri de-ăr fi pe frontispicii,
pun reclame pentru libido moșcii

cum a devenit politica mai mare
tărăf dintre toate, nu e de mirare

ce întreg visează partea să-l încapă?
se închide cercul – și continuă crapă

RAPT

Au adjudecat opera,
însă niciodată nu vor putea să onoreze
prețul suferinței

cei într-adevăr fascinați
vor uita – primii –
de infernul corolarului

doar astfel se întâmplă –
însăși lumina, care dezvăluie misterul,
rămâne misterioasă

de acum și cuvintele ar trebui
să le păstrezi pentru dincolo –
a căta oră să devină
pietre îndelung rostogolite pe drumurile
nomazilor?

ION LUPU către G.T. KIRILEANU

Numele lui I. Lupu (1883 - 1975) – filosof, sociolog, istoric și germanist, primul traducător în românește al „Introducerii în Filosofie” de Fr. Paulsen (1920) și autorul lucrărilor: „Mistiches Denken Bei Den Rumanen, Die Traume”, Cemăuți – 1926; „Lumea de dincolo”, Iași – 1931; „Die Grundlagen der Gossellschaft, das Recht und die Religion in der Durkheim – schon soziologie”, Iași – 1934; profesor și director la Liceul „Internat” (azi C. Negruzzi) din Iași și suplinitorul lui P. Andrei la Catedra de Sociologie și Etică din cadrul Universității „Al. I. Cuza”, care a făcut cinste culturii naționale, a fost dat uitării. De loc din satul Muncelu - Zeletin, azi Județul Bacău (fost Tecuci), I. Lupu învață la școala primară din Frumușelu, cursurile secundare le urmează la Liceul „Ch. Roșca Codreanu” din Bârlad, după care se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie din Iași. Își desăvârșește pregătirea științifică la universitățile din Germania, Franța și Anglia, în ultimele două țări având sprijinul lui G.T. Kirileanu, C. Meissner și C. C. Arion. A fost un bun profesor, bucurându-se de prietenia lui V. Bogrea, D. Gusti, Tr. Bratu, St. Zeletin, P. Andrei, G. Vâlsan, G. Brătianu, M. Falea, Iorgu Iordan ș.a.m.d.. Își ia doctoratul în România, la Universitatea din București, sub conducerea lui D. Gusti. Moare în 1975, lipsit de mijloacele elementare de existență.

Între G.T. Kirileanu (1872-1960) și I. Lupu a existat o prietenie strânsă, ce s-a întins pe durata a mai multor decenii (1912-1960), concretizată prin vizite reciproce, ajutor pentru studii în Germania și Anglia, după primul război mondial, și o intensă corespondență. Dintre numeroasele scrisori, ne oprim, doar la una singură și anume aceea datată 16 ianuarie 1930, de mare interes lingvistic, pe care o dăm publicității.

Constantin PRANGATI
Todică S. KIRILEANU

Iași, 16 ianuarie 1930

Scrisoare domnule Kirileanu,

Întâmplarea a făcut ca zilele trecute să mă găsesc între mai mulți profesori de limba română, unde se discuta expresia: „cineva are stupit la furcă”. Cu toții susțineau că stupit înseamnă scuipat și că prin urmare analogia cu acest lichid este pusă în lumină, când se afirmă că cineva este bogat la vorbă, un fapt pe care-l exprimă tocmai expresia de mai sus.

Mi-am adus aminte că odată nifericul meu prieten D. Pușchilă îmi vorbea într-o excursie făcută cu el prin împrejurimile Hușilor, în vara anului 1911, despre această expresie și despre semnificația ei filologică. Stupit nu înseamnă scuipat, în această expresie, zicea el, ci călți de la latinescul „Stuppa”, așa că a avea stupit la furcă înseamnă a avea mult caier la călți; a avea caier în general, din care să poți torce mult și de aici apoi analogia cu cine poate istorisi îndelung. Am dat această explicație filologilor, despre care-i vorba, poemind și despre autorul ei; m-am gândit apoi că n-ar fi rău să vă scriu și dvs. semnalandu-vă gândul fostului meu prieten. Cum aveți atâția cunoștinți printre filologi, mi-aș permite să vă rog să le comunicați această explicație, pentru ca prin ei să fie menționată într-o publicație de specialitate.

Personal, o știți, nu sunt filolog și nici nu mă gândesc ca vreedată să poposesc în acest domeniu, totuși mi se pare că explicația dată de Pușchilă merită să fie luată în considerație. Din studiile mele de logică știu că rădăcini

deosebite pot, prin evoluție, să aibă o formă comună, de aceea faptul că avem două cuvinte, asemănătoare ca formă, nu înseamnă deloc că vin din același izvor. De altfel și alte limbi, cum e de pildă cea engleză, ne dau aceeași dovadă: one = unul și one = om (francez); primul derivă

din „unus” și al doilea din „homme”. În fața acestor forme un neștiutor ar argumenta ca filolog, în mijlocul cărora m-am găsit, cum v-am spus, din întâmplare.

Multe salutări lui Vâlsan, iar dvs. tot devotamentul meu”.

I. Lupu

Un mare dialectolog: SEVER POP

Printre învățații români care au desfășurat o activitate științifică deosebită, în exil, un loc aparte ocupă Sever Pop, coautor al ATLASULUI LINGVISTIC ROMÂN, fondatorul revistei ORBIS, cunoscută în toată lumea, organizatorul primului congres mondial de dialectologie.

Născut la 27 iulie 1901, în comuna Poiana Ilvei din județul Bistrița Năsăud, a urmat cursurile școlii primare din satul natal și din orașul Năsăud, unde, în continuare, a învățat la Liceul „George Coșbuc”, pe care l-a absolvit în anul 1919, obținând la examenul de maturitate calificativul *exceptional*. În toamna aceluiași an se înscrie la Universitate, la Facultatea de Litere din Cluj, unde avea să fie repede remarcat de profesorii Sextil Pușcariu și Nicolae Drăgan și recrutat pentru învățământul superior. La absolvirea facultății, pleacă, în calitate de bursier, la Paris, unde a avut ocazia să audieze nu numai cursurile lui Antoine Meillet, cel mai mare lingvist al vremii, pe cele ale lui J. Vendryes, ale lui Mario Roques, editor al *Pallex de la Crăstie*, în Franța, ci și pe cele ale lui Jules Gillieron, creatorul geografiei lingvistice și autor al Atlasului Lingvistic al Franței. De la acesta a deprins metoda de cercetare a graiurilor populare, de care avea să beneficieze la întocmirea în țară în anchetele întreprinse, alături de Emil Petrovici, în vederea realizării Atlasului Lingvistic Român. Dar, înainte de a începe aceste anchete, a însoțit pe teren, în țările lor (Spania, Italia, Elveția), pe cei care aveau să realizeze atlasele respective.

Materialul pe baza căruia avea să realizeze atlasul a fost adunat în anii 1930 - 1937, atât de pe teritoriul României Mari cât și din afara hotarelor acesteia (din Ungaria, Cehoslovacia, Iugoslavia, Bulgaria, Grecia și, prin unii refugiați, chiar din Transnistria).

Publicarea atlasului a început

în anul 1938 (volumul I, 150 de hărți mari), iar volumul al doilea (152 de hărți) a apărut în anul 1942. Din partea care revenea celui alt anchetator, lui Emil Petrovici, s-a publicat, de asemenea, un volum. Deci trei volume, din totalul de zece cete urma să aibă întreaga lucrare.

La elaborarea Atlasului Lingvistic Român s-au introdus unele inovații, față de atlasele anterioare, dintre care două merită să fie subliniate numaidecât. La volumele mari, menționate, au fost adăugate și volume format de carte, ale căror hărți, colorate, ușurează mult urmărirea diferitelor fenomene lingvistice, marcate, fiecare, cu altă culoare. A doua inovație importantă privește informatorii, care n-au fost recrutați numai din mediul rural, ci s-a apelat la câte un scriitor reprezentativ din fiecare provincie istorică: M. Sadoveanu, din Moldova, I. Al. Brătescu-Voinești, din Muntenia, și I. Agărbiceanu, din Transilvania.

Lucrarea a fost primită cu elogii, de toată lumea, și a fost considerată de la început ca o operă fundamentală pentru studierea istoriei și extinderea teritorială a limbii noastre, a unității și latinității ei.

Războiul l-a surprins pe Sever Pop în Italia, unde îndeplinea funcția de director adjunct al Școlii Române din Roma. Cum aceasta și-a încetat activitatea după anul 1945, slujitorul ei a rămas, pentru moment, pe drumuri, până când și-a găsit un rost la Universitatea din Louvain (Belgia), de care avea să-și lege numele pentru totdeauna, prin crearea unei importante reviste de dialectologie, ORBIS, și prin înființarea *Centrului de Dialectologie*, care avea să devină cunoscut, foarte curând, în toată lumea. În cadrul acestui centru, Sever Pop a organizat primul congres mondial de dialectologie, la care a participat aproape 400 de delegați, din peste 40 de țări

ale lumii, din toate continentele.

Lucrarea lui, LA DIALECTOLOGIE, apărută la Louvain, în limba franceză, în anul 1950 (două volume mari, însumând peste 1300 de pagini!) este, până în momentul de față, lucrarea cea mai importantă în domeniul respectiv. O importanță deosebită prezintă și ultimul său studiu publicat în țară sub titlul *IMPORȚANȚA GRAIULUI ROMÂNESC DIN BUCOVINA DE NORD, BASARABIA ȘI REGIUNEA TRANSNISTRIANĂ* (în „Revista Fundațiilor Regale” din august - septembrie 1941). A fost unul dintre colaboratorii de bază ai revistei clujene „Dacoromania”. În Belgia a publicat alte două lucrări mari, de interes general, și anume: *INSTITUTS DE PHONÉTIQUE ET ARCHIVES PHONOGRAPHIQUES* (1956) și *PREMIER RÉPERTOIRE DES INSTITUTS ET DES SOCIÉTÉS DE LINGUISTIQUE DU MONDE* (1958), iar după moartea lui au mai apărut *RECUEIL POSTHUME DE LINGUISTIQUE ET DIALECTOLOGIE* (1966, 695 de pagini) și *LIMBA ROMANA, ROMANITATE, ROMANISM* (1969, IX + 246 pagini).

Prin activitatea sa, foarte susținută și neîntreruptă, Sever Pop a adus servicii dintre cele mai mari limbii noastre naționale. El face parte dintre lingviștii români foarte bine cunoscuți și apreciați în străinătate. E mai puțin cunoscut acasă, unde singura privire de ansamblu, asupra întregii sale activități, se datorează lui Romulus Todoran, care l-a fost student (*ACTIVITATEA LINGVISTICĂ A LUI SEVER POP*, în revista „Cercetări de lingvistică”, iulie - decembrie 1978, pag. 157 - 169; ianuarie - iunie 1979, pag. 5-15 și respectiv, iulie - decembrie, pag. 159 - 169). Soția învățatului nostru, Alexandra Sever Pop, a publicat, în anul 1980, cartea intitulată *SEVER POP. SA VIE ET MOMENTS DE L'HISTORIQUE*

DE L'ATLAS LINGUISTIQUE ROUMAIN SINE IRA ET STUDIO, subiectivă, pe acouri, dar, în același timp, instructivă și necesară.

Din anul 1945 până la 17 februarie 1961, când a decedat, Sever Pop și-a dus viața în străinătate, sfârșit, încontinuu, de dorul țării, cum se vede în mod cu totul elocvent din scrisorile sale trimise mamei, la Poiana Ilvei. Din aceleași scrisori desprindem grija lui de a-și informa mama asupra tuturor succeselor pe care le reputea pe plan științific. Îi trimitea, în permanență, cărțile și lucrările publicate, ca și numerele revistei ORBIS. Scrisorile adresate mamei sunt străbătute de un puternic patriotism și de dragoste pătimită pentru țărâna mea careia i-a dedicat volumele de dialectologie și pe care o considera păstrătoarea fidelă a latinității noastre și colaboratoarea fără sprijinul căreia nu s-ar fi putut realiza atlasul.

Măcinat de dorul de țară și de tot felul de alte suferințe, Sever Pop a murit în ziua de 17 februarie 1971, înaintea de a implini 60 de ani. Este înmormântat în cimitirul din parcul abatei Héverlé, din Louvain. I-am văzut mormântul. Pe o cruce simplă, cruce tip, turnată din ciment, se pot citi, pe lângă data nașterii și cea a morții, cu indicarea numelui patriei: ROUMANIE (în limba franceză) și cuvintele românești: DORMI ÎN PACE.

Moartea lui a fost deplinsă de o serie de lingviști dintre cei mai mari, printre care vom pomeni pe Alf Sommerfelt și Pierre Gerdette. Un fost elev al lui Pop, Willem A. Grootaers, ajuns profesor la Tokio, își începea necrologul din ORBIS, 1961, pag. XV, cu următoarele cuvinte: „Dialectologia românească a pierdut pe cel mai mare reprezentant al ei, iar dialectologia internațională pe animatorul și organizatorul său genial”.

Gavril ISTRATE

BUCOVINA - pământ românesc

În cadrul mai general și dificil al luptei pentru întregirea noastră spirituală și teritorială, au avut loc de curând în Bucovina două manifestări de natură să releve din nou și semnificativ insuportabila situație în care continuă să se afle acest perimetru național. Este vorba de cel de al doilea congres al *Societății pentru Cultură și Literatură Română în Bucovina* (care a împlinit, la 1 mai, 130 de ani de existență) și de *Congresul general al românilor din nordul Bucovinei și din Ținutul Herței*, desfășurat la Cernăuți unde, la ambele, anarhiști și imperialiști ucraineni, mulți veniți special din Galația, au încercat să-i împrăștie pe români (pentru a căta oară?), încât a fost nevoie de intervenția forțelor de ordine. Însă a-i numi pe aceștia *ucraineni* înseamnă a-i jigni pe fiii responsabili ai poporului vecin de la răsărit, care se simt din ce în ce mai stingheriți de anexa imperialistă cu care i-au împovărat Stalin și Hrușciov. Rapoartele, discuțiile, hotărârile și documentele adoptate au relevat din nou consecințele dezastruoase ale ocupării de către sovietici a Basarabiei, nordului Bucovinei și al Maramureșului pentru întreaga Românie și cu deosebire pentru oamenii din respectivele teritorii. De aceea ambele congrese au avut ca scop analiza dramei românilor nord-bucovineni, discriminăți încă în privința drepturilor, în legătură cu care nici acum nu se trece decât accidental dincolo de nivelul promisiunilor. Mai mult, ei sunt tratați acolo și în alte părți, de către unii „specialiști”, ca venetici și colcășiți, elaborându-se și diverse istorii fantazmatice ale lor, prin care evidența însăși e sfidată tendențios. Însă drama contemporană nu poate fi marcată printr-un trecut inventat. Să sperăm că noul stat suveran și independent ucrainean va aboli integral această mentalitate și va înlătura hotărât sinistra moștenire sovietică, atât de dureroasă pentru toți cei din această parte a lumii.

Se uită faptul că anexarea abuzivă a Bucovinei de către habsburgii, în 1775, și a Basarabiei, de către țariști, în 1912, nu justifică în nici un fel vreo pretenție a succesorilor acelor sau a altora asupra acestor provincii și cu atât mai puțin ocuparea lor forțată și deținerea unor părți din ele sub un asemenea regim anacronic. Chiar imperiile care le-au răpit n-au îndrăznit să le conteste caracterul esențial românesc, cu excepția unor reprezentanți mistificatori ai ultimilor ocupanți. Se știe, de asemenea, că niciodată Ucraina, Rusia sau URSS n-au ridicat pretenții asupra Bucovinei sau asupra unei părți din ea până la 23 iunie 1940 când, profitând de conjunctura favorabilă revendicărilor imperialiste, URSS a obligat brusc România, printr-o serie de note ultimative amenințătoare, să *evacueze* Basarabia și nordul Bucovinei, ocupând fără vreo avertisment prealabil

și Ținutul Herței (la 28 iunie s-au împlinit 52 de ani de la prima ocupare, iar în martie 1994, 50 de ani de la cea din urmă). Cum se știe, în 1948, aceeași URSS și-a însușit și Insula Șerpilor, România *n-a renunțat niciodată*, prin nici un act intențional, la *suveranitatea* sa asupra acestor teritorii ocupate, încât ele sunt și astăzi sechestrate strict samavolnic, prin forță și printr-o sistematică inducere în eroare a opiniei publice internaționale. De aceea, caracterul lor românesc nu poate fi supus nici unei discuții ci, cel mult, modalitățile și intervalul de până la restituirea lor către țara căreia îi aparțin.

În nordul Bucovinei și în Ținutul Herței ocupația sovietică a avut urmări de o amploare inimaginabilă, a căror reparare urgentă ne privește pe toți, indiferent de etnia, statul cărora le aparținem. Masivele deportări, asasinările, presiunile sângeroase, foamea planificată și oprimația națională sălbatică, cu aspect de genocid organizat, au dus la o dramatică alterare a configurației geopolitice, sociale, culturale și demografice a acestor locuri românești. Prin decizii imperialiste fără precedent, românii au fost divizați arbitrar în două naționalități (moldoveni și români), aserviți la trei tipuri de cultură străină (sovietică, ucraineană și rusă), impunându-li-se a fi străini între ei și în propria lor țară, obligați să comunice oficial în alte limbi decât a lor (rusa și ucraineana) și lipsiți de cele mai elementare drepturi naționale. A consimțit la continuarea acestor stări de lucruri, indiferent de subterfugiile conjuncturale la care se recurge agravant, înseamnă a subscrie și a fi complice la desființarea unei părți dintr-un popor și din țara sa, fapt pe care nici o minte lucidă nu-l poate concepe și îngădui.

Apariția și consolidarea brutală a acestor cumplite fenomene a fost posibilă și datorită indiferenței sau concursului unor forțe politice și sociale, state și organisme internaționale care le-au tolerat tacit sau le-au confirmat prin acte și convenții, a căror vulnerabilitate, din acest punct de vedere, este de domeniul evidenței. Aceste împrejurări fac ca responsabilitatea pentru rezolvarea problemelor noastre teritoriale să revină, în primul rând, statului român, dar și altor state și foruri, care sunt chemate să la atitudine fermă și constructivă pentru urgentarea reîntregirii noastre statale și garantarea ei prin tratate corespunzătoare. În condiții de o vitregie fără margini, românii din respectivele locuri, priviți cu simpatie de reprezentanți ai celorlalte minorități și chiar de unii dintre implantații deveniți aproape instantaneu majoritari, prin dislocarea masivă a autohtonilor, n-au încetat să lupte pentru păstrarea ființei lor naționale și pentru revenirea la matca patriei. Pe aceste fundamente solide, intelectuali energici au început în ultimii ani,

în teritoriile acaparate, să acționeze coordonat pentru afirmarea conștiinței naționale a românilor, obținând, cu eforturi disproporționate și cu jertfe, unele drepturi la învățământ și cultură în limba noastră. Dar acesta este numai un început, ce amenință a nu mai putea fi continuat, mai cu seamă dacă nu vom contribui la risipirea confuziilor programate, la cunoașterea adevăratelor stări de lucruri de acolo și nu ne vom alina cu toată ființa tragediei lor lupte pentru supraviețuire și drepturi traduse în fapt. Căci, aceste stări sunt problema problemelor. Dacă secolul trecut și cel de față a fost al naționalităților, acum e vremea *minorităților* și ele se cuvin respectate peste tot și mai ales acolo unde au fost constrânse să existe – ca românii din nordul Bucovinei. Multe sate cu populație încă majoritară înregistrată ca românească (pentru că multe au fost alterate sau amenințate și descurajare sistematică) n-au școli în limba maternă. Locașuri de cultură edificate de *Societatea pentru Cultură și Literatură Română în Bucovina* și alte asociații guvernamentale românești de pe vremuri n-au fost restituite societăților românești, cărora li se cuvin de drept, dar care sunt constrânse la provizorat, fiind marginalizate constant, sunt acuzația jignitoare și tergiversând la extremis, deși ele veghează la respectarea strictă a legilor; alte monumente românești au fost transferate abuziv noilor majorități, până și mormintele fiind-le profanate și furate, cum e cazul, între altele, cu cimitirul central din Cernăuți. Nume de oameni și de localități, naționalitatea cetățenilor etc. au fost violate, iar încercările de restaurare sunt încă în proiect (e de ținut seama și de împrejurarea că statul ucrainean are abia câteva luni de existență, dar unele probleme au dimensiuni strict regionale și ele pot fi reperate aproape instantaneu). Totul atestă direct că românii sunt încă departe de a se bucura de drepturi egale cu ceilalți cetățeni, majoritari sau minoritari, de acolo și faptul trebuie să dea cel puțin de gândit. Deși, bunăoară, ei sunt a două populație din regiunea Cernăuți și a treia din Ucraina (aceasta conform statisticilor oficiale, cel puțin discutabile), n-au nici un reprezentant în parlamentul acelei țări. Fraților noștri din partea detrușă li s-a confiscat până și apartenența bisericăască (deși, prin ignorare, Mitropolia Bucovinei n-a fost desființată *de jure*, deci ea continuă să existe, trebuind restaurată și în fapt, fără a-i îndepărta în vreun fel de ortodoxii de altă naționalitate de la sânul ei), zona fiind infestată peste orice limită, sub raport ecologic, și militarizat excesiv, ceea ce constituie încă un motiv temeinic de îngrijorare, date fiind și foarte precarele posibilități ale românilor și, într-o măsură, și ale altor minorități de acolo, de a se manifesta în concordanță cu

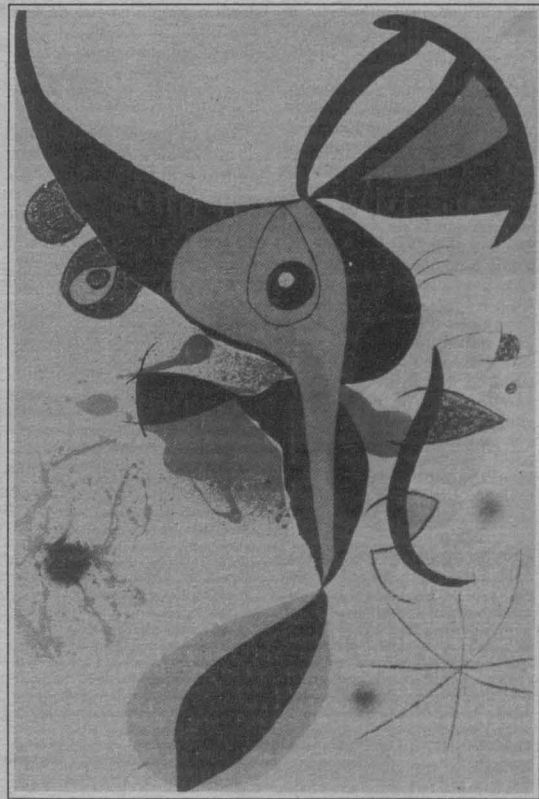
standardele internaționale, care sunt acolo, de multe ori, o ipoteză și o ideal. De aceea, nu putem rămâne indiferenți la strigătul lor deznădăduit și la înfățișarea de astăzi a țării, cu o parte din teritoriu aflată sub ocupație străină, unde implantarea deliberată de venetici continuă până sub ochii noștri, împotriva oricărei cuviințe.

Porind de la apelul cumpănit și ferm din 19 noiembrie 1991 al Patriarhiei Române, de la declarația împedă Parlamentului României, din 28 noiembrie 1991 (când se împlineau și 73 de ani de la reunirea Bucovinei cu ȚARA), de la alte apeluri și declarații ale unor foruri naționale și locale, de la diverse și tot mai numeroase și autorizate semnale externe de solidaritate cu lupta noastră, avem datoria sporită să contribuim din tot sufletul și cu toată rațiunea la limpezirea până la capăt a lucrurilor și la normalizarea lor. Nu e posibilă *spiritualizarea* frontierelor, pentru care a militat atât Titulescu, fără *normalizarea* lor. În acest sens, chemarea lansată de către participanți la cel de al doilea congres al *Societății pentru Cultură și Literatură Română în Bucovina* și *Programul* validat de către participanții la Congresul Românilor de la Cernăuți constituie documente clare și demne de atenție din partea tuturor. În esență, este vorba de un apel comun (de menționat că prin unirea membrilor societăților din nordul și sudul Bucovinei, cu drepturi depline, cum s-a hotărât, se prefigurează visul nostru al tuturor, căreia factorii de decizie și de influență din țară și străinătate, către toți fiii României, oriunde s-ar afla și

oricare le-ar fi credințele, naționalitățile și convingerile politice, către bucovineni, în primul rând, să contribuie mai hotărât la înlăturarea radicală a nedreptăților ce ni s-au făcut. E nevoie de o atitudine militantă, bazată pe cunoașterea complexelor realități istorice și contemporane, care să grăbească reîntregirea patriei, în al cărei cadru firesc Bucovina poate redeveni și o sugesție pentru Europa și lumea de mâine, în ceasul unei conviețuri și colaborări pașnice a tuturor, autohtoni, veniți prin vreme, atunci sau trimiși în ea, la nivelul exigențelor contemporane.

Legământul participanților la cele două congrese de a lupta cu toate forțele lor, prin mijloace specifice, pentru reîntregirea patriei și menținerea unității naționale a românilor din toate teritoriile ocupate și cu precădere din nordul Bucovinei, sprijinind acțiunile disperate ale fraților de acolo pentru dobândirea drepturilor ce li cuvin și mai ales pentru integrarea lor în comunitatea organică românească, constituie semne ale schimbării vremurilor și ale obligației de a nu precupeți nici un efort lucid pentru eradicarea anexionismului imperialist. Este datoria noastră sacră de a opune violenței, sfidării și mentalităților depășite argumente întemeiate și drepturi imprescriptibile, ce nu mai pot fi răstălmăcite sau escamotate. Timpul forței oarbe e tot mai mult depășit de cel al forței dreptului. Iar acesta e de partea noastră, ca a tuturor care doresc să fie cu adevărat liberi, asigurând aceeași libertate îndreptățită celor cu care conviețuiesc și vor trebui să trăiască în lumea ce se prefigurează.

George MUNTEAN

Joan MIRO: Oda

FILM

Dreptul la replică

— Domnule Sergiu Nicolaescu, se spune că veți intenta un proces în legătură cu un text apărut acum două numere în revista „Literatură”. Redacția vă propune ca, indiferent de această eventuală intenție, să vă folosiți de dreptul la replică în coloanele revistei noastre, mai ales că acel text a fost publicat o dată cu invitația la o discuție care între timp a și început în rubrica de film a „Literaturii”. E-adevărat că ne-am fi așteptat să se confrunte cu acest prilej alternativele de fond, diferențele de idei, de optică și metodologie ale candidaților la conducerea Centrului Național al Cinematografiei și nu numai ale lor. Dar nu redacția decide conținutul articolelor. Așa că vă rugăm să luați cuvântul și vă mulțumim cu anticipație.

Vă mulțumesc pentru propunere, dar nu vreau să răspund la vulgaritățile pe care le-a semnat Petre Sălcudeanu sub titlul „Numai umăr la umăr” — nu merită acel articol dedicat „legii cianului” și unor „hulpavi și scursori înghesuși ca muștele în așteptarea puterii”. Las integral în proprietatea colaboratorului dumneavoastră asemenea imagini de gen precum „Killer-ii cinematografilei” care se subînțelege că ar fi toți regizorii ce și-au asumat în ultimii doi ani

răspunderi în cadrul Centrului Național al Cinematografiei și în conducerea caselor de filme. Nu vreau să răspund nici la vulgaritatea pe care o practică în frazele profund incorecte privind persoana mea, dar, dacă textul în cauză nu merită nici o replică într-o discuție profesională, asta nu înseamnă că mă voi abține să reacționez în fața acestui act public degradant și iresponsabil al unuia care, culmea, așteaptă cu sufletul la gură să-i iasă o numire imorală ca președinte al Centrului Național al Cinematografiei. În legătură cu afirmația lui Petre Sălcudeanu privind „serviciile manipularii financiare” în care eu aș fi fost „promotor și direct interesat”, pentru „înstrăinarea oneroasă” și „la un preț de nimic” a studiourilor de la Buftea, am să-l dau în judecată. Deci să ne limităm deocamdată la proces, domnule Sălcudeanu, să vedem cum poți dumneata dovedi cele ce-ai afirmat în scris — închid paranteza.

Discutând însă, cum ați propus în caseta redacțională din numărul 34/1992 al revistei dumneavoastră, „soarta artei celei mai vulnerabile la contextul economic și moral”, care „nu-i poate lăsa indiferenți nici pe literați”, trebuie să spun că astăzi ar fi cu totul revoltător și descalificat să punem în fațea unor profesioniști cu specializări atât de pronunțate, cum sunt cineștiții, în fațea unui domeniu artistic care e în același timp industrie și tehnică,

în fațea unei instituții cu însemnate ramificații economice — să punem un om din afară, „ales” de alții, împotriva voinței celor pe care urmează să-i conducă, deși îi disprețuiește visceral. Ar însemna să ne întoarcem exact la practica ceaușistă, să „reintrăm în matca” spre care ne și îndeamnă în articol cel interesat, din timpul când ne pomeneam periodic în conducere ba cu un activist sau un propagandist, ba cu un scriitor ori artizier care n-avea nimic comun cu cinematografia, decât poate că scrisese cândva un scenariu, în era „Scenariului de fier” și a scenariștilor omnipotenți. Așa a ajuns și Petre Sălcudeanu pe vremea respectivă director general al studioului „București”, tot pe cale politică și pentru că făcuse școală la Moscova și pentru mai știu eu ce alte legături ar fi avut el cu KGB-ul sau alte eșaloane. Cert e că nu și-a câștigat galonetele nici în filmul de artă, nici în filmul de succes de casă, s-a perindat prin comedioare și filme politice pentru care a scris scenarii mediocre, cele mai „strălucite” fiind „Comuniștii” și „Vifonița”. Pentru „Comuniștii”, a fost ales personal de Ceaușescu, ca să colaboreze cu specialiștii trimiși de la Moscova în vederea realizării unui „mare film” cu ambiții propagandistice mondiale despre „eliberarea Europei”.

A lucrat, dacă nu mă înșel, chiar în cabinetul lui Ceaușescu, tocmai el, același om

care scrie acum, cu năduf fățarnic, despre „cei ce au servit sloganele și pe El și Ea în diferite ipostaze trecute prin figurile istorice...”. — Ei, domnule Sălcudeanu, n-ai călărit niciodată și n-o să fii niciodată călăreț — ca să preiau o altă imagine distorsionată cu rea credință în acel articol — dar e sigur că atunci când vorbești, acuzând pe alții, de „scenarii cu precădere de revoluții originale”, ajungi la o culme a fățarniciei — închid din nou paranteza.

Ar fi multe de spus, dar ar fi și o pierdere de vreme, în afară de câștigul cvasiliterar de a vedea cum sunt manevrate cuvintele într-un text, de către un autor care invocă „cinstea și necinstea” și acuză „corupția legală și bișnița” pe care tocmai el le-a cultivat cât s-a întămplat să fie director. După câte știu, preopinulul a fost înălțat din funcție pentru abuzuri de acest gen — își făcuse casa la țară cu mobilă lucrată la Buftea ș.a.m.d. Sunt lucruri care pe mine nu mă interesează: n-a răspuns atunci în fața justiției și probabil că, din păcate, nu va răspunde nici acum. Dar domnul Sălcudeanu n-are nimic altceva comun cu cinematografia decât astfel de antecedente. Când era director, a încercat la un moment dat să-mi facă un proces de intenții privind „relațiile cu străinii”, în 1983 a stopat intrarea în producție a scenariului lui Ioan Lăncrănjan, „Drumul cănelui”, prin scrisori insistente trimise „la partid”. Acestea au fost „serviciile” aduse cinematografilei și colegilor săi literați de către P. Sălcudeanu și asta ne-ar mai lipsi acum, ca tocmai el să fie numit președinte al C.N.C.-ului, în urma unui vot incorect și imoral, la o ședință a Uniunii Cineaștilor, la care din

aproximativ 1.000 de membri au fost de față mai puțin de 300, din care doar ceva mai mult de 100 au votat pentru dânsul, dintr-o listă de vreo 10 candidați, fără a se mai proceda la al doilea tur de scrutin, adică refuzându-se celor de față dreptul de a se constitui într-o majoritate și de a accede la o elementară democrație colegială. Asta da „cacialma”! Nu cred însă că avem destul spațiu pentru a analiza întreg lanțul improprietaților de care încearcă să profite candidatul astfel votat: un statut al UCIN-ului care n-a fost adoptat ca atare de Adunarea Generală, o „lege 80” din februarie 1990, care va trebui revizuită și apoi înlocuită cu o adevărată lege a cinematografilei, spre a se înlătura anomalia în virtutea căreia conducerea Centrului Național al Cinematografiei, compus din două regi auto-nome și trei societăți comerciale, este „aleasă” cum am văzut, în alt cadru, la UCIN-ului care se erijează în nou centru conducător. Din toate aceste motive, mă aflu printre cei ce insistă, cu argumente mult mai numeroase decât am putut rezuma aici, ca numirea președintelui Centrului Național al Cinematografiei să aibă loc după alegerile din toamnă și după instalarea noului guvern. Această va permite și clarificarea discuțiilor încă foarte confuze din presă, prin care opinia publică, cinefilii și colaboratorii cinematografilei sunt de multe ori dezinformați, de la manipulare de cifre false până la colomni și speculații „direct interesate”, de tipul celor comentate mai sus.

Sergiu NICOLAESCU

ARTE PLASTICE

Mai mult decât o galerie

Prin programul pe care îl anunță, Galeria Coleus de pe bulevardul Dacia mi se pare, încă de la selecția inaugurală, un spațiu expozițional de excepție, destinat să joace un rol distinct în cadrul actualelor procese culturale din țara noastră. Când șirul improvizărilor comerciale, atente doar la încasările imediate, pare nesfârșit, iată că asistăm la lansarea unei galerii de artă care își propune să ne introducă în substanța fenomenului artistic contemporan.

Aspectele financiare ale unei astfel de întreprinderi nu sunt, de bună seamă, neglijate, numai că ele sunt înțelese, cu înțelepciune, pe termen lung, iar cele culturale-artistice se vădesc de îndată. Prin ceea ce se poate întâmpla aici — expoziții structurate de o idee, personale, debateri, acțiuni intermedia, schimburi cu galerii din străinătate, concursuri etc.

— locul tinde spre a fi mai mult decât o simplă galerie de artă, el promise să devină un avangard al creației tinere, al avangardei artistice, un punct fierbinte pe harta experiențelor culturale.

Selecția prezentată la început de drum este relevantă, atât pentru opțiunile stilistice ale organizatorilor, cât și pentru rigorizarea criteriilor valorice ale manifestărilor pe care le va găzdui galeria. Grupul expozițional este format din personalități

ale tinerei generații de artiști, nume remarcate în varii expoziții din ultimii ani și care se leagă tot mai multe speranțe. Nu avem, desigur, de a face cu un grup în înțelesul doctrinar al cuvântului, ci de reunirea pe baze afective și de solidarizarea în efortul depășirii unor probleme de limbaj și comunicare artistică. Dacă au ceva în comun, acest lucru ține de modul de abordare a imaginii și structurilor figurative, pe fundalul mutațiilor produse de situațiile și tensiunile postmoderniste. Refuzând caracterul rigid și ireversibil al evoluției și stratificării artistice, tinerii artiști preiau și repun în lumină valori ale percepției și expresiei vizuale. Dialogul la care ne invită lucrările lor poate angaja diverse momente ale istoriei de artă, ce se dovedesc inepuizabile în capacitatea lor de a cuprinde orizontul uman, sau poate plonja în zone mereu inedite ale impactului dintre subiect și lume.

Din noul curent extrem de interesant al peisagismului (reprezentat de grupul „Prolog”, de „școala de la Tescani” etc) figurează în expoziție pictorii Horea Paștină și Mihai Sârbulescu. Revenirea la real nu este epuizată de o predispoziție lirică, ci este un demers spre semnificația sacră. Pe calea unei poetici picturale înrudită, Mircea Tohătan apelează la convențiile cunoscute ale naturii

Stela LIE: Poem

stabile pentru a obține aceeași transparență metafizică. Într-o ambianță îmbibată de clișee sentimentale, apariția voit naivă a simbolului religios (îngerși etc) vorbește despre un mod neconvențional de trăire a sacralului. Dintre artiștii tipici pentru estetica postmodernismului românesc, se remarcă Ioana Bătrănu. Căutat culturală adere la substanța existentului, cumulând aluzii la pictura pompeiană, la monumente funerare

moderne, la film, urmând temele romantice ale spectacolului și comicității vieții. În picturile Liei Stela, forma desprinsă din realitatea tangibilă (o figură umană, o floare etc.) suportă efectele unei puternice descărcări energetice, provenite dintr-o tensiune expresionistă. Vehemența lirică din compozițiile picturii Dinu Slăvescu este uneori cenzurată de un principiu ordonator, de nostalgia geometriei. Ceramistul Mircea Popescu, participă la această expoziție cu câteva lucrări mai explicit decorative, speculând calitățile diferitelor materiale, deși, la rândul său, se arată interesat de relația dintre figura umană și spațiu. O prezență autoritară este sculptorul Mircea Roman. Lucrările sale din lemn situează cu dezinvoltură demersul artistic la confluența sculpturii, picturii și arhitecturii, asigurându-i un loc aparte într-o foarte înzestrată generație de sculptori.

Constantin PRUT

P.S. Înainte de a preda acest articol, am trecut din nou pe la această galerie care mi s-a părut a se situa în avangarda comerțului de artă, care nu asimilează în chip simplist opera de artă altor tipuri de marfă. Am avut surpriza înrăstătoare să văd restrângându-se spațiul acordat artei. Deschiderea culturală pe care am salutat-o să fi fost doar o promisiune trecătoare, urmată acum de alinierea la obștescul șir al magazinelor fără individualitate?

Stela LIE: Ofelia

SINE IRA ET STUDIO

Dumitru MICU

CREANGA DE AUR

Se vorbea, spre sfârșitul deceniului al optulea – foarte vag – prin cercuri literare, că modelul eroinei din *Maitreyi* dăduse, tot în expresie românească, o replică, din punctul ei de vedere, poveștii de iubire eliadești. Când și unde apăruse cartea indienei nu știa nimeni. Cu câțiva ani mai devreme la 5 august 1973, Mircea Eliade îmi scrisese, fără nici o referire (et pour cause) la vreo asemenea producție literară, că „exact la 40 de ani” de la apariția operei ce îl făcuse celebru în țară... s-a pomenit cu Maitreyi venită la Chicago. Privitor la romanul al cărei autoare era eroina sa și în care el însuși era erou – nimic, nici în scrisorile lui din următori ani. Înclinam să cred că tot ce auzisem pe acea temă, extrem de puțin, de altfel, nu era decât produsul imaginației vreunui lansator de zvonuri. Abia mult mai târziu, tocmai în 1990, aveam să obțin dovada materială a existenței unui roman de Maitreyi exact cel despre care aruncau unii, așa căte o vorbă, înainte de 1980. Mi l-a arătat Mircea Handoca, în versiunea engleză. *It does not die*, Calcutta, 1976. La începutul verii acestui an îl vedeam tipărit. De atunci, el e la îndemână oricui. S-a tipărit în editura „Românul”, transpus în limba noastră de Ștefan Dumitriu și Theodor Handoca, însoțit de o postfață explicativă a lui Mircea Handoca.

Cu toate că în prima și cea mai întinsă dintre cele patru

„cărți” componente, *lubirea nu moare* „reia”, așa zicând, situații structurante din *Maitreyi* – nu fără a reveni la unele dintre ele, sau la implicații ale cătorva, și în „cărțile următoare” – acest roman are, indiscutabil, prin ce să intereseze cititorul de literatură de pe orice meridian, cu-noscători sau nu ai operei românești ce l-a provocat. El posedă, sub toate aspectele, o absolută independență, și în același timp o valoare artistică la nivel de competitivitate cu cele mai pe drept cuvânt citite, pre-tutindeni în lume, romane de dragoste. Narând tot la întâia persoană, ca Eliade, în romanul ce poartă în titlu numele ei de „botez”, Maitreyi Devi utilizează procedeul autentist al confruntării de secvențe temporale mult distanțate obiectiv. Momente ale prezentului, ale imediatului cotidian sunt invadate în conștiința naratoarei, de episoade autobiografice derulate cu peste patru decenii înainte. Cum specifică ea însăși: 1972 fuzionează cu 1930. Căci în 1972 (indeosebi), amintirea idilei din adolescență cu fascinantul „sahib” dintr-o „mică” țară europeană a resuscitat potrivit propriei relatări, în sufletul scriitoarei cu atâta violență încât, bunică de mult, ea nu și-a putut regăsi liniștea (de altfel, cu totul aproximativă, întreaga viață) decât ducându-se la Chicago, spre a-l revedea pe Mircea, înainte de a închide ochii pentru totdeauna... Stilistic, scrierea nu e lipsită pe

locuri de acea emfază a pasionalității ce se declară și în filmele indiene, de un patetism al expresiei directe, al confesiunii asumate pe care prozatorii europeni din secolul al XX-lea nu și-l permit, și totuși, ea provoacă (e în măsură, presupun, a provoca oricui, oriunde pe Terra) o extraordinară impresie. Autenticitatea confidenței este totală, în pofida recurgerii la micul artificiu (cel mai facil cu putință) al schimbării numelui eroinei. Răsturnând provocarea lui Mircea Eliade, care, în *Maitreyi* a dat personajului feminin numele purtat realmente de modelul acestuia, dar pe cel masculin, sub care se ascundea el însuși, l-a botezat Allen, schimbându-i și naționalitatea, Maitreyi Devi își zice în roman Amrita, iar iubitului îi păstrează numele adevărat, Mircea. Nu Mircea Eliade, totuși, ci Mircea Euclid. Paralelism perfect! Și în cartea prozatorului nostru, eroina se numește Maitreyi fără a purta și numele real de familie al tatălui ei, profesorul Dasgupta, transformat de altminteri în inginerul Narendra Sen. Dincolo de superficiala mistifică onomastică, totul în *lubirea nu moare* e absolut autentic. Nu neapărat în sensul de exactitate a tuturor relatărilor, poate, dar, fără îndoială, în sens artistic. Potrivit afirmației autoarei, totul în roman este „adevărat”, acceptând doar secvența finală, fantastică. Tocmai în acest scop ar fi și fost scris, de altfel, romanul: pentru infirmarea „minciunii” din Maitreyi că fata intra, noaptea, în camera băiatului. Asemenea „adevăruri” nu au însă cum să fie verificate, și nici nu-l priveșc pe cititor. Caracterul de autenticitate îl dă, în proza narativă, adevărul sufletesc, și acesta există în *lubirea nu moare* de la început până la sfârșit. Rememorările și autoanalizele Amritei compun un admirabil, tulburător roman psihologic. Un roman psihologic vrednic de comparație cu *Tristan și Isolda*, cu *Romeo și Julieta*, cu *Paul și Virginia*. Roman de alt tip decât *Maitreyi*, pe care eroina lui dovedește a nu-l fi înțeles. Romanul eliadesc e cartea unei revelații. Europeanul nimereste fără voia lui într-un alt orizont, descoperă, cu încântare și teamă, un alt univers spiritual. Frivolitatea lui erotică se vede confruntată cu un eros sacral. Pentru Allen, Maitreyi este un avatar al omoneimei sale mitologice: femeia însetată de adevărul cosmic. Din acest motiv, romancierul nu i-a putut schimba numele. Autodăruirea adolescentei, între locuri, capătă în Maitreyi o sacralitate de nupții inițiatice. Indianca oferă „englezului” o „nuntă în cer” pe care el nu o suportă. Cu totul alta e viziunea în *lubirea nu moare*. Aici dragostea e coborâtă din cer pe pământ, localizată precis într-o casă din Calcutta, fixată într-un

Neplăcut văzului și auzului

Dar tu nu-mi auzi vocea puternică, strigându-te desmembrată prin camera înșepenită a trupului, nicidecum nu-mi auzi vocea deprimată sau repezită descriindu-te.
Nu-mi vezi fața urăjită și neprefăcută, gătită și sobră,
pe care ai pus stăpânire,
nici venele pungite vorbind cu pereții.
Nu le observi ciufulte și cu fulgi de pipă prin păr.
Nu mă vezi umilit în mijlocul aerului,
neplăcut văzului și auzului, rupt în riduri și-n bucățele de hârtii mângălite.
Dar tu nu-mi vezi ochii măriți concentrați asupra ta și simțirea lor descooperită.
Nu-mi înțelegi crizele gesturilor.
Nicidecum nu-mi vezi privirea îngroșată și dislocată sau hainele slabe,
umbland cu carnea și răsul descusute.

Disprețuit

Nu mă mai stimează propria mea piele, cândva rânjind în rând cu mine, nici aerul auzit lărgit peste mine și nu mai e chip să le zic ceva.
Nu mă mai lasă să mă culc ceasul de pe masă cu gura mare, nici proprii mei creieri întărați, nici proprii mei umeri bășicați de durere.
Nu mă mai bagă în seamă cerul albastru și bulbucat.
Dar nu mă mai ascultă până isprăvesc nici propriile mele urechi.
Nu mă mai stimează nici propria mea inimă, încoronată de mică.
Fac altceva nefolositor mie chiar proprii mei ochi răspândiți și nu mai e chip să-i opresc.
Nu se mai ocupă de mine propria mea vedere, propriile mele țâmpne nu mai creează nimic care să sară în ajutorul meu.
Nu vrea să mă vorbească despre mine nici propria mea gură,
cândva reverențioasă.

Grigore BĂLĂNESCU

moment istoric de rapide transformări. India tradițională e dinamitată de noua Indie, modernă. Împreună cu tatăl ei (tributar, totuși, unor grave prejudecăți), Amrita exprimă spiritul de modernizare. Ceea ce personajului masculin din romanul lui Eliade îi apare ca sacru, sublim în lumea indiană, nu e pentru Amrita – atrasă de Occident – decât inerție a unui tradiționalism obscurantist, a primitivității. Maitreyi mitizează cadrul existențial descris; *lubirea nu moare* îl demitizează. Viziunea lui Mircea Eliade este filosofico-mitologică. Maitreyi Devi a construit feminin, o viziune realistă. Ambele viziuni se înalță pe un fond de fobie, fobie revelatorie, fobie a cunoașterii, de o parte, fobie a inimii îndrăgostite, de alta.
Românilor înclinați spre reflecție, *lubirea nu moare* le poate, totuși, procura și emoții de natură cerebrală. Într-un interviu, Mircea Eliade distinge în intelectualitatea română două categorii: „plugarii”, legați de pământ, și „păstorii”, străbătători de tărâmurii nesfârșite. Un „păstor” prin excelență a fost el însuși. A cutreierat planeta de la pământurile lui Por împărat la cele stăpânite cândva de Matezuma. Dintre personalitățile istorice, un mare „păstor”

a fost Nicolae Milescu, mediator între țarul moscovit și împăratul chitalor: evocat de Sadoveanu cu prilejul vizitei în România, în 1965 a lui Sarvappalli Radhakrishnan, președintele Indiei. În sfera imaginarului, Mihail Sadoveanu a creat el însuși un „păstor”, Kesarion Breb, decheneul din *Creanga de aur*. În popasul făcut în Bizanț, la înapoieria din Egipt, acesta leagă o prietenie inefabilă, pentru eternitate cu împărătița Maia. Iată – rezumă „egipteanul” semnificația acestei prietenii, la ultima lor întâlnire – ne vom despărți. Se va desface și amăgirea care se numește trup. Dar ceea ce e între noi acum, lămurit în foc, e o creangă de aur care va luci în sine în afară de timp”. În cu totul alt context și decor, situația se repetă în *lubirea nu moare*. *Creanga de aur* dintre prelatul dac și prințesa bizantină se prefăce într-o pasăre phoenix. Pe aripile ei Amrita se vede transportată pentru reîntâlnirea în veșnicie cu Mircea pe Calea Laptelui...

Poate că una dintre menirile spiritualității românești e și aceea de a duce prin spații, peste orice fruntari, creanga de aur a păcii, a înțelegerii și înfrățirii între popoare.

Joan MIRO: Ascunzătorul de flăcări

Petru Dumitriu

EXISTENȚA PRECARĂ

Duc o existență de o precaritate absolută. Poate fiindcă „precar” (de la *preces*, „priere” – rugăciune) înseamnă „adâncită în rugăciune”, așa cum este. Trăiesc și viața mea nu este absolut zadarnică, rugându-mă.

Dat fiind că „precar” înseamnă „instabil, firav, dependent”, în precaritate am aflat ființa.

Săpând fără voia mea, până în adâncurile vidului, acolo am aflat valoarea absolută, impalpabilă, evanescentă; ce înseamnă un moment de recunoștință în viață? Chiar mai puțin: ce înseamnă anunțarea unei clipe de rugăciune? Nimic, dar acest nimic este totul; tot restul nu e nimic. Acest nimic, reflex palid al celei mai slabe și mai pale licăriri îmi dăruie ființa, îmi justifică existența. Inșuși acest nimic este izvorul fășnitor a toate: al păcatului, nevinovăției, curajului, puterii; al fericiții. Acest nimic mă îndreaptă spre aproapele meu, spre oameni, mă deschide spre ei, mă face să le dau tot ce am – cu cât le dau, cu atât am mai mult, opusul din *La Peau du Chagrin*; cu atât ei vin spre mine, deschiși, buni, generoși și recunoscători. Nu știu dacă există, ei mă asigură că da, mulțumindu-mi că sunt eu însumi? În curând nu voi mai fi; dar am fost, atât cât voi trăi, slaba licărire va rămâne indestructibilă.

Înainte, după, nu știu. Dacă moartea n-ar fi un zid ci o perdea care poate fi străbătută, o țesătură cu două fețe, umbră aici, lumină acolo? Nu pot spune nimic, nu vorbesc aici decât de certitudine. Duc o existență precară de la *preces*, „priere” (rugăciune). Mă rog, mă rog chiar atunci când nu mă rog, răspândesc recunoștința celui care îmi dăruie iertare când vrea, dacă vrea, iertare pentru ce? Nu știu. Pentru tot. Nici măcar atât: iertare, numai atât.

Duc o existență precară: trăiesc din mila prietenului meu. Orașului nu îi e milă de mine, zece, o sută de ființe omeșești îmi spun „mulțumesc, m-ai ajutat, mulțumesc că vorbești pentru mine, mulțumesc că există”, o mie, zece mii de ființe omeșești o gândesc o clipă închinându-se la mine, ceilalți îmi înțorc spatele, condamându-mă la neant: pieri, supraviețuiești, pentru ce...

Starea de cerșetorie, de penurie absolută, m-a făcut să descopăr demnitatea alcătuită din rămășițe indestructibile. În umilința absolută, pe care prietenul meu în bunătațe lui nu mă face s-o simt, dar eu nu sunt nici atât de insensibil nici atât de fără rușine ca să nu o simt; în dezastrul absolut al ne-vîndutului și invadabilului pe piața prostituției, pot, în sfârșit, să mă identific cu infometajii, cu prizoneerii, cu ostaticii, cu handicapații: sunt fără mâini, para-

lizat, alții mă hrănesc. Încă puțin și mă pot identifica celor care agonizează, canceroși.

În această stare precară încă, descopăr demnitatea, aceeași cu a oricărei ființe omeșești. Pot fi chiar mândru fiindcă sunt umil. Bogatul, savantul, omul puterii, tânărul frumos și fericit, omul puternic și sănătos sau dotat cu calități neobișnuite, sunt egali mie, cu mine, tot așa cum sunt și semenii mei, flămândul, umilitul, muribundul.

În adâncul tenebrelor – este soare, sunt două veri dar noroiul se închide peste mine, întunecat, pierdut – o voce din celălalt capăt al nopții, o călugăriță în vârstă, sora Maria de F., îmi scrie dintr-un loc numit „Aime”, una din numeroasele coincidențe de acest fel din viața mea: „Mulțumesc, m-ai ajutat să mă rog”. Vă mulțumesc doamnă, mi-ați dăruit cea mai fericită zi din cincizeci și cinci de ani al existenței.

Și asta continuă, se multiplică, o rețea din ce în ce mai vastă, eu nu sunt centrul ci unul din noduri, o verigă. Rețea a non-singurătății. Rețea a prieteniei, a bunăvoinței, a afecțiunii. *Agapē* „amour” (dragoste), traducând în limbile moderne, „mila” se traduce în termeni tradiționali. Dacă dragostea e sexuală, nu așa este amorul; dacă mila înseamnă pomană, nu este milă. Este nesingurătatea, e prietenia fundamentală. Este Alianța. Între Dumnezeu și mine, între mine și voi. Eu îi credeam pe creștini tăcuți? Iată-i, îmi vorbesc, îmi spun „Ești iubit. Te iubesc mult. Te iubesc.” Iată-i chiar și pe ceilalți și ei caută și dăruiesc nonsoliditatea.

Storuri lăsate, trăiesc printre oameni care m-au lăsat să pier. În afară de unul și de una, datorită cărora am supraviețuit. În ordinea morală excepția infirmă regula, bunătațea răscumpără Răul, anulează nulitatea.

Variație pe o temă de Henri Poincaré. Cunoașterea, spune Henri Poincaré, nu este decât o scânteele într-o noapte îndelungă; dar această scânteele înseamnă totul. Se poate spune că prietenia este o slabă transparentă în noapte; dar această transparentă este totul. Trebuie pus deasupra tuturor propunerilor posibile următoarele: rugăciunea nu e decât o licărire în neant, dar această licărire este totul. Ea face să se răstoarne nonvaloarea în nonevidență, ea face ca neantul să recadă în el înșuși. Ea trece prima verigă a rețelei de lumină. Iar această infuzează și structurează universul, care altfel cade din nou în pulberea obșnuitului, în vid și nimic în Nu și în noapte. O licărire de bunătațe face să se răstoarne răul. O licărire a bunătații lui Dumnezeu, a dragostei lui Dumnezeu pentru mine, în recunoștința rugăciunii de a acționa a milosteniilor. O licărire de bunătațe a lui Dumnezeu, în

afecțiunea pentru acest om și această femeie care îmi salvează viața. Prima verigă. Și, din aproape în aproape, voi la care mă gândesc, tu, și tu, el, ea, voi vă recunoașteți, voi știți că despre voi vorbesc și vouă mă adresez: propagarea rețelei, verigă cu verigă, fulgerătoare așa afirmă, dacă nu ar fi atât de blândă, ușoară, fără greutate aproape, fără consistență. Se poate spune – „aeriană”? În genul suflării, respirației, răsuflării vii? Sau mai clar, cu numele său tradițional: spirituală, spirit, lucru al Spiritului în noi? – acest lucru este singurul care are greutate în viața mea, singurul care dă greutate existenței mele; cu toate că e impalpabil, fără trup, fără greutate, liniștitor. Tot restul nefiind decât spumă, dop de plută, agitație epileptică sau rigiditate cadavrală.

Se poate crede că fac literatură, poezie mistică (care de altfel este adevăr, realitate, substanță)? Fac reportaj. Scriu despre un document verificat și verificabil. Trebuie să scriu nume și fapte ale prietenilor mult iubiți cărora mă adresez ca unui cititor necunoscut? Trebuie descrise faptele, vorbele, gândurile, „inspirația”, „insulată” de acest „suflu”? Până și aceste rânduri? Trebuie identificată spunea? Vizibili în magazinele ilustrate, în fotografiile publicitare făcute pentru a ațâța cupiditățile? Trebuie proiectat filmul agitației epileptice, isterice: isteriile multilor juvenili în jurul unui idol cu orgasme pe sec, leșinuri colective și strigăte ascuțite, cu sporturi ale violenței, pericol, sânge, cu urlete în tribune, mulțimi care urlă ridicând pumnii deasupra capetelor sau făcând semnul de încornorat cu degetul arătător și mijlociu? „Rigiditatea de cadavru”: nu se recunoaște Aparatul de partid pe care îl știu în unele țări și țările care îl cunosc, între foamea victimelor și imbecilitatea celor care se opun progresului (imobilității)? Sau rigiditatea birocrățiilor occidentale, de nereformat, a legislațiilor proliferante, asemenea unei tumori canceroase care ne strângulează, care nu se schimbă, care nu se clintesc decât pentru a prolifera? Nu, nu scriu literatură, scriu despre religie: *re-ligare*, „a lega”, a „consacra” sufletul meu lui Dumnezeu, prietenia mea celei a voastră.

Aceasta este lecția nulității. Cu acest preț, cu tinerețea mea irosită în socialismul polițist, cu douăzeci de ani de agonie în cetate, exilul, mizeria, pragul suiciderii mereu atât de aproape, totul s-a dovedit a fi cea mai bună afacere a vieții mele. Cea mai bună pe care mi-aș fi putut-o închipui. Cu acest preț, este o afacere cu aur. Nu m-aș fi așteptat. Nu o scontam. Nu aș fi avut nici măcar atâtă imaginație ca să o sper. Nu îți poți închipui cât pot fi oamenii de nobili, buni, generoși, delicați, ingenioși în bunătațe, vorbesc de

cei care indiferent pe cine întâlnesc, asemănători tuturor, cu părțile lor urâte, ridicole, chiar rele, cu limite, cu sfârșitul lor. Sunt admirabili. În ei se vede că Dumnezeu a creat omul după imaginea sa, știind să iubească: cu prietenie, cu afecțiune; nu vorbesc despre dorință, nici despre sexualitate, vorbesc despre simpla alianță fundamentală între Dumnezeu și noi, între fiecare dintre noi și oricare altul, de a-l fi putut descoperi în adâncul precarității (nesigurății). Altfel n-aș fi aflat nimic niciodată. Nenorocirea s-a răsturnat în această descoperire, în această evidență, în această cunoaștere statornică. Nu aș fi putut afirma niciodată că omul nu e bun, că Dumnezeu nu ne iubește. N-aș fi putut spune niciodată că lumea nu are nici sens, nici valoare, că Dumnezeu nu există, că omul este o ficțiune a secolului al XVII-lea. De acum înainte eu știu.

Gloria! In excelsis, pe întreg pământul. *Halleluia! Hallel „fie laudat”, Yah, Yahweh* cel care este, cel care spune *ehyeh ascher ehyeh; yau, yao* strigăt, chemare, *Yacchos! iol iol* se strigă în grecește” *ghol* în

proto-germana ipotetică, de unde *God, Gott*.

Chemare către cel pe care îl numim, nume-strigăt, numechemare, nume absolut și chemare absolut a celui și către cel care vorbim-gândim – ne rugăm din adâncurile istoriei și din profunzimile prezentului și din chiar străfundurile viitorului către solstițiul central, în durată și în afara duratei. Chiar numele său este semnul înțelegerii, dăruită, cerută, dată, pronunțată.

Existența mea, existența noastră e precară – de la *preces*, „priere” (rugăciune); e fermă, stabilă, consistentă, demnă, bucuroasă, către El, inaccesibilul, imediata țintă a ajungerii mișcării noastre care începe nedefinit de la zero și merge neobosită spre zenit.

În românește de
Andriana FIANU

Din volumul
Zéro ou le point de départ.

„Iaă, strigat de preotul care oficia liturgia gnostică a lui Abraxas, al cărui text regăsit în Egipt a fost publicat în anii douăzeci de Reitzenstein.

SINGURĂTATE

ideea de trup
trapez deformat
pripornit pe un picior
și romburi ce cad din geometria toamnei
tdcere pe aripile gri ale ploii

pard de ceard
pdpuşă
mască
și dragostea într-o poveste din alte timpuri
o carte acum interzisă

nori gri iradiază tristețe
război psihologic în anticamera frigului
câteva țepe încurcate
ne servesc drept iluzorii instrumente
pentru deplasarea limitată
loc de muncă - loc de odihnă
reversibilitate incertă

o pată de negru
da, negru îngălbenit de vreme
aduce o tendă de greață peisajului

singurătate singură
fără om
o casă, o masă întinsă, nici un om
o pisică așteaptă la ușă
un câine așteaptă la poartă
nu se vede lupul
nu se vede nici un om
singurătate
tdcere atât de albastră încât îți se pare că-i noapte

în jur fânul cosit
privirile tdcerii
oferind peisajului clișee de momâie
și totul închis în stâncă singurătății
mai roade în fisurile ei doar timpul
asemeni unui vierme
cosmic
indiferent

spafiu ticsit cu alb
trup împiat
cu moarte

privește:
acest zgripfuroi al singurătății
e aproape de noi
și nu se lasă
și oricum știe că până la urmă el va câștiga
de partea lui e timpul
privește:
acest zgripfuroi al singurătății
fără cap, fără picioare
are doar sânge de om
și o mână puternică
una singură
cu cinci degete lungi, lungi
și e mereu aproape

Itimie NESFĂNTU

Starea de ruptură

Avalanșa (editorială) despre care vorbea temător, Alex. Ștefănescu nu s-a produs în cazul Petru Dumitriu; mai degrabă, în contextul haosului editorial, reeditarea prozatorului traversează, cum nota alt critic, un „an ezitant”. Să observăm că acest prozator important, un intelectual complex al segmentului postbelic, cu un destin tragic, reintra în atenție printr-un mic roman (*Proprietatea și posesiunea*, Ed. Dacia, 1991), preocupat de „imensa țesătură a vieții”, cultivând formula epică a biograficilor (în prelungirea valoroasei *Cronici de familie* din 1956). Autorul, se știe, a slujit realismul socialist după un debut „mitic” (*Euridice*, 1947) și a ales calea exilului, băntuind de fantomele solitudinii și ratării; s-a despărțit de „socialismul tătarăsc” (cum numea, în confesiunile sale, o dureroasă experiență în „obsedantul deceniu”) și a renunțat, astfel, la toate onorurile pe care oficialitățile păreau dispuse a le acorda, implicând la o solidă carieră scriitoricească.

Pus la obroc după gestul expatrierii, Petru Dumitriu își onorează promisiunea din 1960 (el publicase în numărul 2 al revistei *Viața Românească* un fragment din *Proprietatea și posesiunea*, cu îmbietoarea precizare „va urma”) abia peste trei decenii. Scoș „din circuit”, înzestrat prozator, cu apetit balzacian, suportând – inevitabil – presiunea esteticii oficiale, publicase câteva cărți care îl propulsau în fruntea tocului; și *Drum fără pulbere* (1951) și *Cronica de familie* (3 vol.) plăteau însă tribut bruiajului ideologic. Sigur că judecătorii de azi, atinși de isteria culpabilizării, vânează toate cazurile elogiind vântos „rezistența albă” (o hilară grevă a scriitorilor care nu scriu). Dar, din câte știm noi, orice scriitor se salvează prin operă. În această tagmă (nota, cu aciditate, un critic) *căutam valori, nu eroi*. Sper că s-a înțeles că judecata de mai sus nu încurajează lașitatea, jocul duplicitar, din păcate frecvente la noi.

Să ne întorcem însă la odiseea aceluiași manuscris, oferit de romancierul exilat lui Geo Șerban, cel care fusese redactor de carte la ambicioasa saga din 1956, manuscris păstrat „pentru vremuri mai îndurătoare”. Din fericire, ele au venit. Încât, deschizând un alt ciclu – nu mai puțin ambițios (e vorba, spuneam, de *Biografii contemporane*) – *Proprietatea și posesiunea*, iată, a apărut sub îngrijirea aceluiași Geo Șerban (care semnează și *Prefața*). Naratorul, un martor obiectiv, informat, nu dorește – suntem preveniți – să facă „operă de artă” ci să comunice o experiență. Încât, livrând „memoriile” lui Erasmus Ionescu, *Proprietatea și posesiunea* narează „cu ochii amintirii” viața lăunștilor, dezvăluind o experiență; este vizibil scopul cognitiv („se va înțelege mai târziu”, anunță acest Erasmus, un ins obscur, un personaj contradictoriu, un singuratic care – scutit de velenită literatură – se adresează umanității) și, să recunoaștem, izbitor talentul de portretist al celui care se încumeta atunci, „respirând aerul unei epoci dogmatice, să lase narațiunea „liberă”. Oamenii vorbesc „despre ei înșiși” și prozatorul dezvoltă teme nefrecventate în epocă. Să amănunțim. În N., o modestă capitală de județ, viețuiesc – așadar – Ioneschi, o familie izolată, având în frunte o mamă nevricoasă „freudiană”, cu un „grand air” teatral. *Medeoa din N.* are un soț docil și greoi, mediocru dar onest pe care, firește, îl manevrează și îl disprețuiește aristocratic; prin lăntă de freudiană sunt privite și relațiile cu fiul (Sebastian, Erasmus, Filip, Cristi) și, aproape ignorate, cele cu fiica. Mama are un dezvoltat simț al proprietății și gelozia maternă se rasfrânge – întreinând o senzualitate tulbură, echivocă – asupra copilului preferat (Cristi). Relațiile mamă-fiu (alternând furia, exaltarea, suavitatea, carnalitatea) se fixează în pagini „risicante” (crede Geo Șerban). Ele ating momentul de vârf când fiul adorat, încercat de frisoanele primei experiențe erotice, își anunță

intenția despărțirii. Fiindcă, *Proprietatea și posesiunea*, în miezul său, este un turburător roman erotic. Trimis împreună cu Cristian la Alfturf, la cursuri, Erasmus poartă vestește conștiinșii „jubirea pură”, tragică, dintre Elisabeth-Charlotte, fiica profesorului Faber și fratele său, un zeu tânăr, chinuit de simțul datoriei.

Noul cuplu rescrie povestea pe-rechii biblice în timp ce mama, considerându-i pe ceilalți, cu lăcomie de proprietar, *obiecte*, vede în fragila Charlotte o rivală. Inundat de fericire, Cristi ar fi vrut să moară. Invidios, Erasmus (totuși, fratele cel bun), adică naratorul romanului, descrie aceste întâmplări combinând exactitatea informației cu banalitatea; adăugând observații directe aluzia (referința) culturală (era, desigur, un tânăr studios); dublând sondajul psihologic cu panoul social (Germania era devastată de război). În totul, așadar, un admirabil roman; un manuscris aproape „uitat”, *ascuns*, prin care Petru Dumitriu (cunoscând căderi, „locuit” de trufie și pocăință) revenea spectaculos în actualitate. Nu la fel de zgomotos precum alții, manevrând suriele publicitare dar, sunt convins, *definitiv*. Ca roman al cunoașterii, *Proprietatea și posesiunea* vorbește despre cucerirea interiorității în fața a ceea ce Elade numea „teroarea istoriei”. *Pre-brebani* sub atâtea aspecte, romanul tânărului Dumitriu incriminează, după unele voci, stilul de viață burghez, achizitiv. Să fie aici o concesie făcută celor care promiteau paradisul roșu, transferând fericirea colectivă într-un viitor intangibil? Cartea, dincolo de manihemismul ideologic, eliberează – mai degrabă – tensiunea dintre lăcomia posesiunii și puțințele limitate, dezvăluind infernul din noi. Filip, de pildă, un artist cutureiat de fantasme erotice, atins de mondenitate și perversitate („bestia de Filii”), vrea să cucerească lumea, simțind megaloman ca țara „nu-l încapă”. Fascinați de posesiune, afixând siguranță și seducție, astfel de eroi (bre-banieni, cum spuneam) domnesc „peste ființe ca peste obiecte”. Feudalismul erotic nu ține însă, repet, de o societate ci de o mentalitate. Sunt și pagini de un tezim apăsător și altele care se despart hotitor de trecutul idilic, risipind farmecul burghez.

Acest prim volum dintr-un ciclu neterminat confirmă, la tânărul Dumitriu, ambițiile fresce; el explozează cu energie balzaciană imensa țesătură a vieții dar sfârșește în introspecție. E cazul să repetăm că acest roman, dezvoltând o problematică gidiană (cum observa Eugen Simion), oferea în epocă un nou tip de conflict, având la îndemână cheia psihanalitică. Ne întrebăm inutil, desigur, cum ar fi arătat fluctuantele noastre ierhierii dacă *Proprietatea și posesiunea* ar fi apărut când trebuia; cartea, indiscutabil, stă peste valoarea prozei din epocă, îmbelșugând, prin atâtea titluri, cimitirele literare. Dar „recuperarea” lui Petru Dumitriu, un prozator substanțial, suntem convinși, abia începe. Iată, nu de mult, a apărut și *Ne întâlnim la Judecata de Apoi* (Ed. Univers, 1992), primul roman scris în exil (1961). El acoperă un interval obsedant și pătrunde în cercurile puterii, radiografiind printr-o perspectivă primului deceniu comunist. Evident, poate fi întocmită – pentru o lectură „cu cheie” – o scară tălcuitoare (inițiativa chiar a „prins”) dar importanța cărții nu stă în efortul detectivistic. Cunosând experiența totalitară dar privind din interior „aparaturii”, Petru Dumitriu oferă o mătură precipitată, pătrunsă de obsesiile și spaimile celor stăpâniți de frica obscură a marginalizării. Pierderea puterii, *spaima declarării* bătănie în lumea nomenclaturistilor, expusă „mutațiilor glaciare”, dar aparținându-i, ca „unul dintre Ei”; fără putința unei eliberări, chiar transfug fiind („Eu să ne judec?”), naratorul nu atinge libertatea sarcasmului, privind detașat, cu un sarcasm rece, viermuală, manevrele, jalnică vânătoare. Depoziția

sa, repetăm, *din interior*, sub semnul urgenței, transferă „cronicarului” această găfăială epică, departe de calm meditativ al lui Blaga, de pildă (cel din *Luntrea lui Caron*); în acele pagini de sertar, filosoful descoperează cu superbie un sâmbure mitic chiar dacă participă la o „excursie” în infern. Or, cronicarul, păstrând în lumea puterii, coboară în animalier. Demonia puterii, istoriile ei secrete în care foiesc călii și victimele întrețin o neliniște care se reînnoiește din ea însăși; luptele subterane, jocul măștilor indică o prelungere a conspirativității, controlată de *ura intimă*, o recădere în specie câtă vreme relațiile sunt alterate de o animalitate latentă, de un „cinegetism grotesc” (Ioan Adam). Interesat de biografii, romancierul propune pe alocuri, cu tușe pamphletare, caracterlogici deși toți eroii ar putea relua afirmația unui protagonist: „n-am caracter, am o fizionomie!”.

Evadând în „cealaltă lume”,

ca reproș) prin care autorul e suspectat în această *Ne întâlnim la Judecata de Apoi* de o inhibiție paralizantă, atins de „sulfarea malfică” a propagandei etc, uită că eroul său, hărțuit, vine din lumea puterii și poartă această pecete. Adevărat, radiografia stănilismului se va desfășura amplu în *Incognito* (1962). Povara memoriei, istoria secretă a epocii jănesc în această colecție de biografii, spuneam de-finind o societate torturată de frică, așteptând „marea mutație glaciară”. Șocul disgrației, „frica obscură a dispariției” într-o lume populată de *monștrii combatanți* indică drept soluție salvatoare *plierea*. „Lumea nouă”, stăpânită de interminabile discuții politice, ventilând formule acuzatoare, rituale ori cuvinte magice, rezerva fiecăruia, printre se-dințe și mitinguri, delegații și cuvântări, o singurătaune îngrozitoare. „Banda lui Malvolio” pulveriza prietenii și vestea *inceputul alunecării*. Ascunși în interiorul ființei, acești oameni, oricând posibili de a fi stigmatizați pentru „altitudine dușmănoasă” au o singură grijă: *prezervarea puterii*. Și spiritul malfic al lui Leopold, și puterea „neclintită”

exilului, naratorul (și, desigur, autorul însuși) se simte străin peste tot. De la *despotismul oriental la piața prostituționară*, controlată de „confortul abstract”, inadapabilul se zbate între un infern moral. Socialismul concentraționar instaurase o lume a minciunii, dar și aici, în noua lume, cea a negației, fervoarea și ispita căderii continuă. *Starea de ruptură* înseamnă *reducerea la zero*. Și atunci, în acest deșert interior, „expertul în negarea lui Dumnezeu” (cum s-a autoprezentat) constată că doar credința dă sens vieții. „Dumnezeu poate fi negat, grația divină nu” – zice Petru Dumitriu. Tensionat, disperat, locuit de „starea de nulitate”, scriitorul caută un sens și descoperă un Dumnezeu antropomorf. Asta îl ajută să accepte lumea și să suporte Răul. Descoperim în *zero* cu *le point de départ* această parafrază cutremurătoare: „Mă rog, deci sunt”. Venind dintr-o lume atee (ateizată, peste noapte, mai exact) Petru Dumitriu se refugiază în meditația religioasă; înlocuiește labirintul ideologic și golul de semnificație cu o salvatoare proiecție a ființei în hăul cosmic (dilatându-și Eul), înțelegând – pe urmele lui Wittgenstein – că „sensul lumii nu-i în lume”. Izbîit de constatarea unui Dumnezeu absent, prizonier al universului suferinței, ros de incertitudini, Petru Dumitriu încearcă să câștige liniștea spiritului printr-o *viață devotată*; accede la grația divină și oferă o explicație rațională absenței (o absență, desigur, „semnificativă”); „dragostea pentru Dumnezeu trebuie să reziste experienței Răului, așa cum rugăciunea trebuie să reziste absenței evidente a lui Dumnezeu”. Doar *la vie dote* îl procură plenitudinea divină; dar, încă o dată, la Petru Dumitriu nu e vorba de *ieșirea din ne-gație* prin credință ci prin grația divină. Refuzat, scriitorul acceptă această izbăvitoare „devoțiune modernă” și se regăsește în morala creștină, după cum Marin Preda – interesanta și temeinica paralelă a fost propusă de Eugen Simion chiar în paginile *Literaturii*, – pe același teren, pleda pentru iubirea umană.

Iată-l așadar, pe credinciosul modern, îmbrățișând teologia unui Dumnezeu inexistent; într-o lume pustie, destrămând temelurile ființei, individul care se caută pe sine reușește (câteodată) să-și domolească sinele dacă se bucură, vorba lui P. Tăuța, de *asistența divină*. Și *Au Dieu inconnu* (1979), și *Essai de la dévotion moderne* și, bineînțeles, *Zero* cu *le point de départ* (1981) sunt cărți ivite din această solitudine neagră, provocând un interlocutor necunoscut. Meditația religioasă sparge neliniștea ființei, bandedază rările metafizice și introduce un sens în lume. Cel care debutase cândva cu povestiri „foarte sofisticate”, cel care cunoscuse pe viu binefacerile socialismului „tătarăsc”, chirlic și apoi – ca scriitor exilat, ateu și, inevitabil, un *météque* – va fi asfixiat de piața prostituționară, cochetând cu gândul sinucidenței, își scrie, am putea spune, viața. Să fie toate aceste pomenite titluri un lung și reflexiv *essu autobiografic*? Pocăit, scriitorul – departe de a controla suveran narațiunea – referă prin acest caz despre drama unei generații „sub vremi”, slujind cu devotație (mai mult ori mai puțin mi-mat) totalitarismul roșu și descoperind apoi, salvator, acest *interlocutor necunoscut*. Povestind, el donează sens narațiunii dar, retrospectiv privind, și vieții, „închisă” în carcasa textului. Aventura sa, chiar dacă pare „o căutare de ne-găsiere” (cum ar fi spus Noica) și dezvăluie limanul în miracolul iubirii creștine. Scriitorul nu crede în Dumnezeu, ci îl iubește. Din păcate, a-celst reazem pare tot o amăgire. Fiindcă, raționează Petru Dumitriu, dacă omul este măsura tuturor lucrurilor, măsura omului rămâne *solitudinea*. Ea se vede de nădată, ea este și rămâne nevindecabilă.

Adrian Dinu RACHIERU

Joan MIRO: Seria Barcelona, 1972-1973

naratorul înlocuiește frica declarării cu spaima neînțegrării. Ia în serios misiunea sa de biograf dar nu crede în Judecata de Apoi deoarece „nu există decât această viață” (p.221). El s-a smuls din *lumea minciunii* (sacrificându-și copilul) pentru a nimeri în *lumea negării*. Un *Adio Occidentului* rostit chiar de autor pare lămuritor pentru acest complex al metecului. Nu discutăm aici decât substanța autobiografică folosește Petru Dumitriu în cărțile sale. Cel care răspunsese prompt comenzii ideologice livrând neîntârziat și *Drum fără pulbere* ori *Pașarea furtunii*, flătănd Puterea, încearcă o ruptură. Dacă justiția immanentă este o invenție iar puterea a devenit supra valoare, colecția sa de biografii poate servi la descoperirea Adevărului; *Judecata de Apoi este aced* – rostește o victimă, istoricul Prospero Dobre, un om zdrobot, interesat de un mare proiect pe care îl va desăvârși *dincolo*: „Mecanica Revoluțiilor”.

Atât preocupata lui Petru Dumitriu cât și, mai ales, indiscutabilul har portretistic, „capacitatea existențială” (textele sale prinzând palpiti vieti) nu pot salva prozele ponosite. Dar voita confuzie (aruncată

a lui Alfred Anania, și reflexele prompte ale inoportunității activist, veche noastră cunoștință, Erasmus Ionescu sau frica lui Leonas (salvat, totuși, de „ingheț”) și „dezvoltarea ideologică” a tovarășului Isaia lucrează convergent. Frica unora de ceilalți, grija pentru apărarea „fizionomiei unui membru de partid”, ascunzându-se în spaatele unor formule magice, reconstituie atmosfera unei epoci care desăvârșea Revoluția, regizând căderea unor „capete”. Malvolio, „bătrânel mântat” era ambasadorul iernii: el steriliza și nivela oamenii, dorind a crește vazele. Dacă „rătăcirile” marile Dioclețian Sava îl pregăteau o răsunătoare cădere, o despărțire brutală de „vremea când era portret”, ele vesteau – și pentru narator – un viitor închis. Erau, indiscutabil, semnalele unei furtuni, iscată de același neobosit Malvolio. Suspectat o vreme, dizgrațiat, naratorul se va „cumiți”, pregătindu-și o „reîntrare elegantă” cu pretul unei mizerabile ingeniozități (înțierarea lui Prospero). Dar salvându-și astfel arhivele, chiar dacă proiectul (declarat, abandonat) părea în ochii lui Malvolio „o idee de diletant”. Refugiat în Vest, atins de nevroza

Lech WALESSA

O CALE SPRE LIBERTATE

Best-seller de la sfârșitul anilor '80, *Calea speranței*, urmată de *Calea spre libertate*, este autobiografia lui Lech Walassa (la redactare a colaborat și scriitorul Arkadiusz Rybicki), publicată în 1991 și de Ed. Gallimard în elegantul volum intitulat *Les chemins de la démocratie*. Probabil titlul cel mai potrivit (nu și micile rețușări pe care le operează traducătorul francez, pentru a nu supăra pe...ruși), lucrarea nefiind o simplă biografie, ci o carte de istorie a întregii Europe răsăritene, pornind de la Polonia, unde s-a declanșat acel val de mișcare necunoscute până atunci în istoria Imperiului Comunist și s-a instalat, după opt ani abia, primul guvern necomunist din țările fostului lagăr socialist.

Natalia CANTEMIR

Cap. 29 Sindromul catapultei

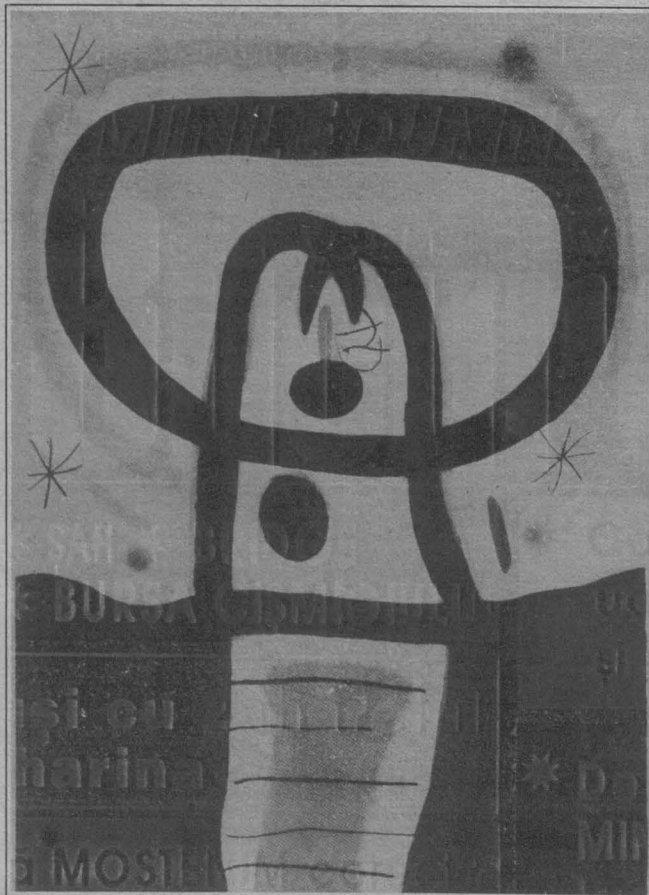
(...) Pot să spun cu mâna pe inimă că am fost prea multă vreme loial față de guvernul premierului Mazowiecki și de grupul de militanți ai *Solidarității* care au ocupat, pe răspunderea mea, multe locuri cheie. Totuși, a venit ziua când am spus: „Ajunge! Destul cu șezutul în fotolii comode, destul cu întări-turile în bastionul puterii”. Eram uluit de lipsa de imaginație a unor oameni, inteligenți altminteri, care nu îndrăzneau să recunoască nicidecum că, dacă nu vor deveni rapid coautorii accelerării unor schimbări „de sus”, accelerarea venită „de jos” îi va mătura de pe culmile strălucitoare ale palatului Consiliului de Miniștri. Explicam că descurajarea societății putea să sfârșească printr-o neașteptată explozie de nemulțumire, de aceea nu trebuie să ne lăsăm înșelați de apatia iluzorie observată la concetățenii noștri. Antagoniștii mei replicau că eu fac dintr-un ac o furcă pe care o înfig între spatele vehicolului guvernamental. Nimic nu mă irita mai mult decât autosatisfacția deșartă, fie și pentru faptul că poștașul „meu” făcuse hernie de când căra scrisori anonime, pline de pretenții și incriminări. Deoarece eram „doar” președintele unui sindicat cu 2 milioane de membri, domnii din capitală îmi dădeau cu tifla din ce în ce mai des. Când vorbeam de un președinte cu mână forte, căci până ce vom introduce reformele ticăloșii și nomenclatura au să ne trude țara, se afirma că un asemenea postulat nu s-ar bucura de sprijinul majorității. Când atacam, afirmând că sub ochii noștri ia naștere o nouă „nomenclatura”, de data aceasta „solidară”, căci în ea intrau cei aleși altădată pe criteriul selecției negative, primeam lecții: să nu scuip în propriul meu cuib. Când admonestam pentru încetineala privatizării, eram trimis la dracu ș.a.m.d.

Constatând tot mai frecvent lipsa de reacție a guvernului la problemele ce se îngrămădeau zilnic, am luat până la urmă decizia de a mă angaja deschis în lupta politică. A fost reacția mea la atitudinea unei părți a elitei grupate în jurul premierului Mazowiecki și care mă ataca tot mai acerb, pretinzând că sunt irresponsabil. Îmi dădeam seama că, într-o măsură, plăteam pentru recenta mea decizie de a se retrage ziarului „Gazeta Wyborcza”, înverșunat împotriva mea, emblema „Solidarității”, nu aveam însă intenția de a ceda terenul. Continuum să primesc lovituri, plătind pentru prostia unor miniștri și mă hărțuiam cu oamenii pe la mitinguri. Climatul social-politic din Polonia se făcea tot mai greoi, costul revenirii la o economie normală tot mai ridicat, în timp ce guvernul acesta de creveți

veghea în esență numai la buna sa dispoziție.(...) La 9 august am publicat o declarație: „Consider că Polonia are nevoie de un președinte ales prin sufragiu universal, care, de acord cu Parlamentul, să reușească demararea activității sociale iar în momentele luptei politice intestine să nu împiedice luarea unor decizii rapide.(...)” Nu despre oameni este vorba, ci despre programul de apropiere a Poloniei de democrație. Să luptăm cu argumente, nu cu epite-te.” Am făcut apel la toleranță, cultură politică și renunțare la atacuri personale în campania electorală apropiată, declarându-mă totodată pentru alegerea președintelui de către întregul popor, nu numai de către un Parlament prea puțin reprezentativ (...) La 27 august, Papa m-a primit la Castelul Gondolfo (...) Pe urmă m-a condus în apartamentul său privat pentru o conversație confidențială care s-a referit aproape exclusiv la situația din Polonia. Acumulatorul meu

a fost astfel reîncărcat. Îndoielile și complexele mele spulberate. Papa a declarat că împreună noi am înfăptuit un lucru mare: am oprit marșul comunismului. În prezent, trebuia să ne angajăm în cea de a doua etapă, punând Polonia în acord cu exigențele sec.XXI care se apropia, dar amintindu-ne mereu că societatea noastră trăiește în conformitate cu învățătura socială a Bisericii. În aceeași zi am luat avionul spre patrie, dar la 29 august, în timpul audienței sale din fiecare miercuri, Sfântul Părinte mi-a făcut o onoare neașteptată, citind un pasaj larg din discursul meu ținut în fața Congresului Statelor Unite, la 15 nov. 1989. (...) Întâlnindu-mă în acea perioadă cu zia-riști și reprezentanți ai celor mai diverse locuri de muncă, îmi expuneam, punct cu punct, propria filosofie a președinției. Am explicat că președinția mea va fi o tribună a poporului; cu alte cuvinte, aș dori să exercit puterea ascultând de ceea ce spune societatea. Evident, nu în stilul comunist, căci de asta ne des-cotorosim, ci respectând cu adevărat nevoile unei societăți sărăcite și înapoiate pe multe planuri. Când eram întrebat dacă nu cumva înclin spre populism, răspundeam cu sinceritate că sunt născut din mânia socială pe care vreau s-o transform într-o satisfacție.

Eroarea frecventă a revoluțiilor consistă în faptul că, după ce au cucerit puterea, adoptă postura de tiranie „à rebours”, pretinzând: aceasta ni se cuvine, căci am luptat din greu că s-o obținem. Absolut fals; adevărata

Joan MIRO: Echinoc

democrație, cum afirmă corect prof. Leszek Kolakowski, se bazează pe trei elemente fundamentale: instituții care garantează controlul puterii; independența justiției față de structurile executive; mecanisme care asigură egalitatea tuturor cetățenilor în fața legii (...) La 25 octombrie ne-am dus la urne. Cu toate apururile făcute de toți candidații, cu toate că erau de fapt primele alegeri cu adevărat libere din Polonia postbelică, frecvența electorală a atins abia 60% iar rezultatele date publicității se-ara târziu au stupefiat milioane de oameni: primul ministru Mazowiecki (18%) pierduse partida. A doua zi, împreună cu tot guvernul, a demisionat. Rămă-neau pentru тура a doua Lech Walassa (40%) și Stanisław Tyminski (23%).

Haosul care s-a instalat în țară după acest neașteptat tur al... destinului cu greu poate fi comparat chiar și cu o catastrofă naturală. Locul obținut de Tyminski (în secțiile de votare pe care le deținea se cuibăriseră numeroși reprezentanți ai vechii clici de partid și ai Securității) a speriat mai ales pe cei care votaseră pentru Tadeusz Mazowiecki (orice s-ar spune, patriot și onest). S-a dovedit că Tyminski, om de nicăieri, cetățean a trei state, *hochstapler* (aventurier, n. tr.), dând impresia că este dezechilibrat, a reușit să convingă o cohortă de aproape 5 milioane de oameni, care nu mai credeau în nimic, nu înțelegeau politica și se săturaseră de mizerie. Așa s-a împlinit ceea ce prezisem: sprijin acordat candidatului „independent”, ca reacție la spiritul versatil și la incapacitatea de guvernare. A rămas însă întrebarea pe care o pusesem: cum să lupți și să câștigi, când ai un potrivnic care te șantajează cu amenințarea că ar poseda documente compromițătoare în ceea ce te privește? Cum să conduci o campanie electorală față de un adversar total lipsit de ținută (făcând sute de promisiuni imposibile de îndeplinit) și reprezentând deci un pericol mortal pentru țară? (...) Când comparăm ceea ce a făcut pentru societatea noastră Tadeusz Mazowiecki cu ceea ce nu făcuse nicodată Tyminski, nu-mi venea să cred că al doilea fusese ales de polonezi ca persoana demnă de încredere. Cei care votaseră pentru el crezuseră într-o viziune falsă și infantilă a capitalismului, care dă tot fără să ceară nimic în schimb. Condiția bunăstării este totdeauna numai efortul uman. Numai perseverența într-o muncă de calitate creează bogăție prin concurență și selecție a ceea ce este mai bun. Reușita individuală devine reușita întregii societăți. Dar mai întâi, repet, trebuie create noi reguli ale jocului social. Bunăstarea nu se poate instala fără justiție socială și de aceea reformele economice sunt atât de strâns legate de cele politice. Rezultatele primului tur de scrutin nu puteau surprinde decât pe cei care nu înțe-luseseră nimic din anii de frustrație și care uitaseră disprețul cu care puterea totalitară a tratat poporul. (...) Acum știam că țin cu fermitate la principiile proclamate și că sunt puternic prin loialitatea și vitalitatea tinerilor care mă stimulau. Dar, înainte de toate, știam că trebuie să realizez rapid reconcilierea autentică a societății și, fără să aștept, să întreprind reforme adevărate. Do-ream să ajung la putere în mod democratic, prin sufragiu universal, nu pentru a face miracole, ci pentru a introduce reformele necesare pentru țara mea. O luptă se sfârșise, alta începea.

Ed. "Spotkania", Warszawa, 1991